

Du vet mitt namn men inte min historia

– En studie om utländska akademiker och deras möte med den svenska arbetsmarknaden

Amar Kadic

**Sociologi 61-90 hp, Uppsatsarbete 15 hp
Institutionen för individ och samhälle/Högskolan Väst
Höstterminen 2016
Handledare: Anna Johansson
Examinator: Charlotta Isaksson**

Förord

Mitt intresse för ämnet som berör utländska akademiker väcktes redan i gymnasiet när jag för första gången kände att jag blev behandlad som en invandrare från mina svenska skolkompisar. Det var då jag ställde frågan till mig själv: Varför? Jag är född i Sverige, läser samhällsprogrammet men ändå är jag utanför. En känsla eller ett faktum, visste jag inte. Mina föräldrar har en utländsk bakgrund. Min mamma har en högskoleutbildning men hon fick gå på Komvux för att få sina gymnasiebetyg godkända innan hon kunde få behörighet för högskolestudier i Sverige. Redan då frågade jag hur lyckades du mamma? Svaret jag fick var: *”Jag lyckades för att jag var tillräckligt envis och gav aldrig upp och det ska du inte göra heller. Du ska studera och du ska vara tredje generation av akademiker i vår familj. Om du har detta med dig och din vilja så kommer det att bli så. Sedan kommer det att finnas många på din väg som kommer att betrakta dig som annorlunda och stå i din väg men så länge du inte gör det så kommer du att lyckas”*.

Det var början på min resa till att formas som en individ med dubbel identitet och förhoppningsvis blir jag en akademiker också oavsett min bakgrund. Hoppas att Ni kan förstå varför intresset för utländska akademiker är något jag brinner för och hur idén om ämnet för studien föddes i djupet av mitt hjärta!

Tackord

Jag vill särskilt tacka alla mina respondenter som har ställt upp och medverkat i min studie med sina livsberättelser. Ett stort tack till min familj och mina vänner som har stöttat mig under den här väldigt svåra men oerhört lärorika resan. Slutligen vill jag tacka min handledare Anna Johansson för hennes stora tålamod och vägledande insatser som hon har gett mig under arbetets gång.

Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka utländska akademikers upplevelser av mötet med, och inträdet på, den svenska arbetsmarknaden. Studiens frågeställningar: Vilka hinder kan försvåra etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker? Vilka faktorer kan främja etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker? Den teoretiska utgångspunkten för studien är hämtad utifrån socialkonstruktivism samt begreppet etnicitet som social konstruktion. Studien är genomförd med kvalitativ forskningsmetod, vilken utfördes med hjälp av semistrukturerade livsvärldsintervjuer. Analysmetoden för studien var IPA (Interpretative Phenomenological Analysis), där gemensamma teman lyftes fram och diskuterades utifrån de teoretiska utgångspunkterna. I resultat avsnittet har studiens frågeställningar besvarats enligt följande: Hinder som kan försvåra etableringen av utländska akademiker på arbetsmarknaden är samhällets föreställningar, sociala kategoriseringar, etnisk diskriminering, strukturella förändringar på arbetsmarknaden samt arbetsgivarnas inflytande. Sammanfattningsvis skildrade studiens resultat hur viktigt det är att belysa att de föreställningar som finns i samhället gällande personer med utländsk bakgrund påverkar synen på individen. Dessa faktorer var de mest centrala elementen och kärnan i det empiriska materialet kopplat till denna frågeställning. De främjande faktorerna till etableringen av utländska akademiker enligt studiens resultat är: Delaktighet, personligt ansvarstagande och betydelsen av utbildning. I enhet med respondenternas upplevelser framgår vikten av att samma anställningskriterier ska gälla för alla oberoende av ens bakgrund eller tillhörighet. Även personligt ansvarstagande visade sig vara betydelsefullt, exempelvis individens egen motivation, styrka och inre resurser. Vidare betonas att det finns tendenser till att samhällets syn på utländska personers resurser är i förändring. Detta på grund av det växande behovet av mångkulturell arbetskraft med flerspråkighet, kulturell kompetens samt akademisk utbildning, med anledning av den stora flyktinginvandring som pågår just nu. Studiens resultat har både gått i linje med tidigare forskning samt gått emot eller visat nya infallsvinklar på tidigare forskningsresultat.

Nyckel ord: utländska akademiker, etnicitet, invandrare, arbetsmarknaden, IPA, kulturell och social tillhörighet, sociala kategoriseringar.

Abstract

The purpose of this study's was to investigate foreign academics' experiences of meeting with, and entry to the Swedish labor market. Study questions: What obstacles could hamper the establishment of the labor market for foreign graduates? What factors can promote the formation of the labor market for foreign graduates? The theoretical starting point for the study is taken on the basis of social constructivism and the concept of race as a social construction. The study was conducted with qualitative research, which was conducted using semi-structured interviews, life-world. The analytical method for the study was the IPA (Interpretative Phenomenological Analysis), where common themes were highlighted and discussed from the theoretical points. In the results section, the study questions were answered as follows: Obstacles that can hinder the establishment of foreign graduates in the labor market is society's beliefs, social categorizations, ethnic discrimination, structural changes in the labor market and employers' influence. In summary, the study's results depicted how important it is to highlight that the perceptions that exist in society concerning people with foreign backgrounds affect the perception of the individual. These factors were the key elements and the core of the empirical material related to this issue. The promotion factors to the establishment of foreign graduates according to the study's results are: Involvement, personal responsibility and the importance of education. The unit with the respondents' experience illustrates the importance of the recruitment criteria should apply to all, regardless of one's background or affiliation. Although personal responsibility proved to be important, such as the individual's own motivation, strength and inner resources. They also stress that there are tendencies to society's view of foreigner's resources is changing. This is because of the growing need for multicultural workforce with multilingualism, cultural competence and academic training, due to the large influx of refugees that is going on right now. The study results have both been in line with previous research, and gone against or demonstrated new angles on previous research.

Keywords: foreign academics, ethnicity, immigrant, labour, IPA, cultural and social affiliation, social categorizations.

Innehåll

1.	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
2.	Bakgrund	3
2.1	Integrationsprocessernas koppling till arbetsmarknaden.....	3
2.2	Effekter av gränsdragningar.....	5
2.3	Fördelen av en snabbare integrering till arbetsmarknaden.....	6
3.	Tidigare forskning.....	7
3.1	En segregerad arbetsmarknad inget nytt fenomen.....	7
3.2	Human och social kapital i förhållande till arbetsmarknaden.....	8
3.3	Den offentliga byråkratin i kontrast till ett mångkulturellt samhälle	9
3.4	Diskriminering på arbetsmarknaden.....	10
3.5	Integrationsparadox	11
4.	Teoretiska utgångspunkter och begrepp	13
4.1	Definition av begreppet etnicitet inom forskningen.....	13
4.2	Dynamiken bakom begreppet etnicitet i relation till arbetslivet	13
4.3	Social konstruktivism som teoretisk utgångspunkt	13
4.4	Etnicitet som social konstruktion	16
5.	Metodologi/Metod.....	18
5.1	Val av metod	18
5.2	Analys/metod	19
5.3	Urvalskriterier.....	22
5.4	Urvalsprocessen.....	23
5.5	Genomförandeprocessen för intervjun	23
5.6	Etiska övervägande.....	24
5.7	Forskaren roll	25
6.	Studiens tillförlitlighet.....	27
6.1	Validitet.....	27
6.2	Reliabilitet.....	27
7	Resultat	30
7.1	Analys av empirin	30
7.2	Delaktighet.....	30
7.3	Personliga ansvarstagande	31
7.4	Betydelse av utbildning.....	33
7.5	Sociala kategoriseringar.....	34
7.6	Etnisk diskriminering	36

7.7 Strukturella förändringar på arbetsmarknaden.....	38
7.8 Arbetsgivarnas roll.....	39
7.9 Samhällets föreställningar	41
8 Slutdiskussion.....	44
8.1 Perspektiv på framtida forskning.....	50
8.2 Studiens svagheter respektive styrkor	51
8.3 Slutord.....	51
9. Litteraturförteckning	53
Bilaga 1.....	56
Bilaga 2.....	57

1. Inledning

Sverige har en relativ lång erfarenhet av att ta emot personer från andra länder. Trots denna erfarenhet tar det fortfarande lång tid för nyanlända personer att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Ungefär 25% av de som invandrat till Sverige har en akademisk utbildning. Efter sju år har bara hälften av dem ett arbete som motsvarar deras utbildningsbakgrund (Svenska ESF-rådet, 2015).

Etablering på arbetsmarknaden är en av de viktigaste faktorerna för integrationsprocessen. Arbete har en viktig funktion utifrån flera aspekter: ekonomiska, delaktighet, skapande av sociala nätverk enligt Berglund och Schedin (2009). Utifrån arbetets betydelse för individens självkänsla och även betydelsen för integrationen, väcktes mitt intresse för ämnet som berör arbetsintegrering gällande utländska akademiker och deras väg in på den svenska marknaden. Vilka förutsättningar har utländska personer med akademisk utbildning att integreras in i samhället och etableras på arbetsmarknaden?

Frågan om detta område är idag högst aktuell med tanken på flyktingvågen som sprider sig till Europa och Sverige. I och med den rådande flyktingkrisen som bland annat påverkat stora delar av Europa och även Sverige, har förutsättningarna för utländska akademiker att etableras på arbetsmarknaden försvårats. Orsakerna till detta är många, bland annat nämns det i en artikel skriven av reportern Lena Petersson i SVT (2015) att myndigheter som Universitet och Högskolerådet, som sköter validering av utländska utbildningar, står inför stora utmaningar i och med att antalet ansökningar har ökat drastiskt i takt med den aktuella flyktingtillströmningen. Detta orsakar en hög belastning för dessa myndigheter vilket medför att deras behov av extra resurser ökar samt resulterar det i att utländska akademiker får vänta länge med att få sina utbildningar validerade. Denna situation kan skapa en ekonomisk osäkerhet hos individerna som i vissa fall har lett till att de söker mindre kvalificerade arbeten, i syfte om att söka en ekonomisk stabilitet. I vissa fall har denna väntan tagit så långt tid att individen har gett upp hoppet om att söka ett arbete med relevans för sin utbildning.

Problematiken som berör invandrare och deras svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden kan förstås utifrån ett kulturellt perspektiv dvs. hur vi betraktas utifrån kulturell tillhörighet samt hur vi värderas utifrån grupptillhörighet (Hertzberg, 2003). "Vi och dem" perspektivet är representerat även i dagens Sverige eftersom man jämför och värdesätter varandras skillnader istället för att se på likheterna och möjligheterna av att ta del av varandras resurser, menar

Hertzberg. Erfarenheter och kunskaper blir då viktiga resurser som legitimerar ens position i arbetslivet, oberoende av ens bakgrund eller grupptillhörighet. Frågan om ökad invandring är högaktuell idag då det finns delade åsikter om invandringen missgynnar eller gynnar samhället. I den politiska sfären förekommer främlingsfientliga politiska krafter och åsikter där debatter och argumentationer förs om invandrare ses som en tillgång eller en belastning för samhället.

I min studie har jag intervjuat personer med annan etnisk bakgrund och med en akademisk utbildning kring deras upplevelser av inträdet på den svenska arbetsmarknaden. Samtliga arbetar idag inom yrken som kräver högskoleutbildning. Genom att undersöka deras upplevelser av hinder och möjligheter i mötet med den svenska arbetsmarknaden kan vi få en djupare förståelse för hur kategoriseringar av människor i olika grupper gestaltar sig och vilka konsekvenser det kan innebära för människor. Inom sociologin är kunskap om de mekanismer som styr vårt sätt att betrakta andra människor centralt då denna typ av kategoriseringar kan vara ett hinder för individens möjlighet till utbildning och arbete, vilket är en inträdesbiljett till samhällsgemenskapen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att undersöka utländska akademikers upplevelser av mötet med, och inträdet på, den svenska arbetsmarknaden.

Frågeställningar:

- Vilka hinder kan försvåra etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker?
- Vilka faktorer kan främja etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker?

2. Bakgrund

I detta avsnitt redovisas statistiska uppgifter för att belysa kopplingen mellan integrationsprocessen och arbetsmarknaden. Statistiken visar tydliga tendenser att det finns flera faktorer som påverkar utlandsföddas ställning på arbetsmarknaden. Kulturellt avstånd, social kompetens och etnicitet är några betydelsefulla exempel som teoretiskt kan underbygga förklaringen om hur strukturella processer begränsar möjligheterna till bättre integrering (de los Reyes, 2001). Diskussionen härleds vidare till att belysa vilka effekter det kan bli av olika gränsdragningar avseende etniska och kulturella skillnader. Dessutom lyfts det även fram i den avslutande rubriken vilka fördelar vi kan få i samhället med en snabbare integrering för utländska akademiker.

2.1 Integrationsprocessernas koppling till arbetsmarknaden

I teoretiska termer är Sverige ett land angeläget med att arbeta för jämlikhet men att åstadkomma det i praktiken är ett stort steg att uppnå. Utrikesfödda deltar inte i lika hög utsträckning på arbetsmarknaden som de inrikes födda. Dessutom har de lägre inkomster och en lägre levnadsstandard samt systematiskt hamnar i en lägre samhällsposition. Nyanlända personer har begränsade kapitaltillgångar exempelvis språkkunskaper, utbildning samt bristande kontaktnät. I praktiken innebär detta att utgångsläget för en bra integrationsprocess är ganska komplex i sig. Integrationen bör inkludera möjligheterna till ett lönearbete så fort som möjligt efter ankomsten för att dessa människor inte skulle hamna i en ekonomisk marginalisering. Ett arbete i sig leder till ökade sociala kontakter, bättre ekonomiska resurser vilket främjar integrationen och individens aktiva deltagande i det civila samhället (Hjerm, 2013).

Uppgifterna från Statistiska Centralbyrå (2015) påvisar att det finns koppling mellan utbildningsnivå och anledningen till invandring mellan olika grupper. Gruppen som invandrade till Sverige för att studera under perioden mellan 2000 talet till 2013 var i åldern 25-44 år och andelen högutbildade är 64 procent. Statistiken påvisar att även bland de som har kommit hit för att arbeta är andelen högutbildade stor, 39 procent. Andelen högutbildade i samma ålder ligger på en betydligt lägre nivå när det gäller personer som har invandrat till Sverige på grund av flyktingskäl där 22 procent är högutbildade medan 30 procent endast har förgymnasial utbildning (SCB, 2015).

Generellt ligger flyktingar procentuellt lägre i utbildningsnivå jämfört med dem som har kommit hit för att arbeta eller studera. Möjlig förklaring kan vara att flyktingarna inte har hunnit utbilda sig i sina hemländer eller haft möjlighet, processen kanske var avbruten på grund av politisk förföljelse eller krig.

Statens offentliga utredningar (SOU 2010:88) visar i sin undersökning att sammantaget är utrikes födda i genomsnitt mindre utbildade än de inrikes födda. Vidare visar deras utredning att utbildning faktiskt lönar sig i termer av både inkomst, sysselsättning därmed också etablering på arbetsmarknaden, speciellt om utbildningen är genomförd här i Sverige. Detta faktum påvisar härmed att det är viktigt att uppmana till utbildning. Det vill säga att man satsar på utbildningsinsatser som faktiskt hjälper de utrikes födda som exempelvis behöver komplettera sina utbildningar. Informationsvägar blir centrala, att man når ut till utlandsfödda och uppmanar dem till att utbildning lönar sig. Dessutom är det också viktigt med insatser för arbetsgivare som hjälper dem att värdera utbildningar som är gjorda i andra länder än Sverige.

I en annan rapport från SCB (2013) presenteras flera andra studier där det konstaterats att utrikesfödda med hög utbildning har betydligt svårare utsträckning att få ett arbete som stämmer överens eller är i linje med deras utbildningsnivå i jämförelse med inrikes födda. Denna rapport från år 2013 redovisar att utrikesfödda med en högskoleutbildning har i högre grad än inrikes födda med motsvarande utbildningsnivå ett annat yrke som kräver lägre utbildningskrav. Yrken kräver istället gymnasiekompetens eller saknar helt krav på utbildning. Rapporten hänvisar till att dessa resultat såg nästa samma ut för fem år sedan då likvärdig undersökning på detta områden gjordes.

Statistiken som Paulina de los Reyes tar upp i sin bok *Mångfald och differentiering* (2001) visar att chanserna att få ett arbete ökar med högre utbildningsnivå. Skribenten tar även upp att det finns skillnader mellan svenska sökande och utlandsfödda när det gäller möjligheten till att få ett arbete oavsett utbildningsbakgrund. Sannolikheten att få ett arbete är större för svenska sökande jämfört med utlandsfödda. De los Reyes menar att statistiken inte visar en klar bild gällande invandrare när det handlar om variablerna i utbildningen. När det gäller gruppen svenskfödda och utlandsfödda är skillnaderna störst när det handlar om sökande med hög utbildning. Förklaringarna kan därmed härledas till att högre krav ställs på bättre svenskkunskaper bland välutbildade samt att det går att hitta inslag av etnisk diskriminering även om det inte kan bekräftas med statistiska underlag (de los Reyes, 2001).

2.2 Effekter av gränsdragningar

Författarna Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari diskuterar också betydelsen av gränsdragningar i boken *Maktens olika förklädnader* (2002). De menar att etnicitet får en statisk karaktär i det offentliga samtalet där man fokuserar på kulturella skillnader och förknippar etnicitet med främmande invandrarkulturer. Dessa skillnader ger upphov till gränsdragningar till exempel inom arbetsmarknaden och andra väsentliga samhällsområden. Människor som anses vara kulturellt olika och främmande ges ofta underordnande positioner i samhället. På grund av gränsdragningar och föreställningar vi har gentemot "de andra" får vi ett samhällstillstånd som återigen upprätthåller en hierarkisk ordning (de los Reyes, Molina & Mulinari, 2002).

I en artikel skriven av Kristoffer Örstadius i DN (2014) skildras denna situation ur en utländsk civilingenjörs perspektiv. Artikeln gestaltar hans situation och berättar om vilka utmaningar och svårigheter denna individ haft som utländsk akademiker på den svenska arbetsmarknaden. Civilingenjören som de senaste tio åren har arbetat som tunnelbaneförare nämner i artikeln att han upplever att integrationen i Sverige har försämrats. Även andra har, enligt artikeln, delat denna uppfattning. De upplever att ett av de största hindren för etablering är de höga kraven som sätts på deras svenska språkfärdigheter, och de nämner att acceptansen är mycket högre om individen kan tala svenska obehindrat och utan brytning. I artikel belyses även att åtgärder vidtas för att motverka detta problem och underlätta de utländska akademikernas situation i den svenska arbetsmarknaden. Bland annat berättas det om ett svenskt företag som erbjuder en svensk språkutbildning genom arbetet.

I kapitlet *En svensk arbetsmarknad: deltagande och exkludering av invandrare på arbetsmarknaden i Sverige* i boken *Arbetslivet*, (2009) tar Mikael Hjerm upp och behandlar viktiga företeelser om arbetsmarknadens dynamik, sociala processer och integrationspolitik. Han menar att, invandrare förlorar anknytningen till arbetsmarknaden och blir indirekt ojämlika eftersom de hamnar i socialt försäkringssystem d.v.s. bidrags beroende, istället för att delta på arbetsmarknaden.

Immigrationspolitiken är också en viktig faktor när det gäller invandrares status.

Beslutsfattande om uppehållstillstånd är en lång process som i slutändan kan resultera i förlust av humankapital eftersom den asylsökande befinner sig i en ovisshet och därmed inte är motiverad att utveckla sitt eget humankapital. Begreppet humankapital innefattar en mängd

mänskliga aktiviteter som arbetssökande, val av utbildning, strävan att göra karriär eller höja sin egen produktivitet (Hjerm, 2013).

Vidare betonar Hjerm (2013) att lagstiftningen också är kopplad till invandrades deltagande på arbetsmarknaden. Hjerm menar att Lagen om Anställningsskydd (LAS) i praktiken kan utgöra en form av indirekt institutionell etnisk diskriminering. Vid exempelvis företagsnedläggningar eller nedskärningar drabbas särskilt anställda med invandrabakgrund i och med att de i flesta fall har kortare anställningsperioder än de som är inrikes födda. Denna form bidrar till en etnisk diskriminering för att den systematiskt missgynnar nyanställda där nyanlända invandrare tenderar att vara överrepresenterade. Ett väsentligt faktum som kan förklara en av orsakerna till varför invandrare har en begränsad anknytning till arbetsmarknaden (ibid).

2.3 Fördelen av en snabbare integrering till arbetsmarknaden

I Riksrevisionens rapport *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning – förutsägbara, ändamålsenliga och effektiva* (2011) klarläggs vilka ekonomiska vinster det skulle innebära om akademiker med utländsk bakgrund fick anställningar inom kvalificerade yrken. För samhället som helhet skulle detta ge betydande ekonomiska vinster. Rapporten visar att om exempelvis de drygt 700 utländska akademiker som ingick i urvalet i undersökningen skulle få möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden inom sitt yrke skulle detta generera en samhällsekonomisk vinst på omkring 40 miljoner kronor. Denna finansiella vinst för samhället skulle uppnås endast genom en månads arbetslöshetstidsförkortning. Yrkeskategorier som omfattades i undersökningen var läkare, sjuksköterskor, lärare, civilingenjörer och företagsekonomer d.v.s. de mest bristfälliga yrkena på Sveriges arbetsmarknad (Riksrevisionen, 2011).

Vägen till etablering på den svenska arbetsmarknaden tar dock tid även för dessa grupper. I rapporten hänvisas det till att akademiker med utländsk bakgrund bemöts av ett komplext system av statliga insatser innan de kan träda in i arbetslivet. Där bland annat högskoleverket och socialstyrelsen är de organ som ansvarar för olika grupper av akademiker. För att detta system av insatser inom framförallt utbildningsrådet ska kunna ta tillvara på kompetensen hos akademiker med utländsk bakgrund krävs det enligt Riksrevisionen att systemet är sammanhållet och samordnat. Det bör finnas en tydligare ansvarsfördelning mellan olika myndigheter. Det är av central betydelse att utveckla dessa insatser inom olika områden, exempelvis vad gäller fokus på språkutbildning för de nyanlända och snabbare validering av utländsk examen (ibid).

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisas ett antal studier som berör utländska akademikers situation på den svenska arbetsmarknaden. Studierna presenterar olika konsekvenser av en etniskt segregerad arbetsmarknad, bland annat diskuteras betydelsen av en individs human och socialt kapital i förhållande till ens arbetslivserfarenheter och utbildningsgrad. Dessutom behandlas ett par studier som lyfter fram hur strukturella förändringar har försämrat invandrares ställning på arbetsmarknaden.

3.1 En segregerad arbetsmarknad inget nytt fenomen

I rapporten från arbetsmarknadsstyrelsen, *Rätt man på fel plats -en studie av arbetsmarknaden för utlandsfödda akademiker som invandrat under 1990-talet* av Berggren och Omarsson, (2001) skildras situationen på den svenska arbetsmarknaden för utländska akademiker under 90-talet. Rapporten är aningen äldre och urvalet bygger på ett stort datamaterial. Enligt deras statistiska uppgifter hämtade och redovisade från (SCB), framgår att det är stora skillnader mellan utbildning och arbete. Av de utländska akademiker som kom hit mellan åren 1991-97, har endast 40 procent av dem ett arbete som motsvarar deras utbildningsnivåer i jämförelse med de infödda där andelen är 90 %. Siffrorna visar på att det fanns en diskriminering och svårigheter gällande etableringen för de utländska akademikerna som invandrat till Sverige. (Berggren & Omarsson, 2001).

Det är viktigt att förstå och belysa att många länder likväl som Sverige har genomgått omfattande strukturomvandlingar. Exempelvis har globaliseringen medfört alltifrån teknologiska förändringar och förändringar i arbetsorganisationen. Industrisektorn har avtagit och minskat generellt och servicesektorn har ökat och expanderat. De utrikesfödda har varit överrepresenterade i de sektorer av ekonomin som nu minskar. Förändringar i arbetslivet och kraven på ständig flexibilitet som lett till ökade krav för anställningsbarhet är också bakomliggande faktorer som både försvårar för, och drabbar, utrikesfödda hårdare än andra grupper på arbetsmarknaden (SOU 2010:88).

Länsstyrelsen i Västra Götalands region har i sin rapport *Projektet Utländska Akademiker* (2013) illustrerat hur situationen för utländska akademiker ser ut på arbetsmarknaden. Rapporten hänvisar till att en stor del av dem som har invandrat till Sverige har en akademisk utbildningsbakgrund men få har idag arbeten som motsvarar deras yrkes- och utbildningsgrad. I Sverige finns det omkring 400 000 utlandsfödda som har någon form av eftergymnasial

utbildning och denna grupp tenderar att öka upp till några tusen personer varje år. Rapporten visar också att de utlandsfödda akademikerna i högre grad än infödda antingen är arbetslösa, arbetar deltid eller saknar tillsvidareanställningar. Dessutom är de oftare överkvalificerade inom de anställningar de befattar (Länsstyrelsen, 2013).

3.2 Human och social kapital i förhållande till arbetsmarknaden

Bergren och Omarsson, (2001) belyser vilka faktorer som försvårar för utländska akademiker att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden och/eller att få ett kvalificerat arbete som motsvarar deras utbildningsgrad. Flykten hit leder till ett byte av arbetsmarknad vilket i sin tur ger en tillfällig humankapitalförlust för alla utlandsfödda. Det tar tid innan man lär sig det nya språket samt får kunskaper om vilka förutsättningar som finns på den nya arbetsmarknaden. En viss inläring krävs för att få förståelse för hur vissa processer och mekanismer fungerar. De personer som senast invandrat har en sämre anknytning och situation på arbetsmarknaden i jämförelse med de som tidigare invandrat och den infödda befolkningen. Hur snabb integrationsprocessen är beror på vilka länder de utrikesfödda kommer ifrån, hur snabb valideringen av utländska examina är, samt arbetsgivarnas inflytande i integrationsprocessen eftersom de kan ha begränsade förutsättningar att bedöma utländska examen (Bergren & Omarsson, 2001).

När det handlar om att få sin utbildning bedömd av svenska myndigheter så har endast drygt 50 procent av de utlandsfödda akademikerna fått möjlighet till detta. Det är en långsamtgående process och desto längre dessa individer väntar, desto mer försvåras deras integration. Ytterligare siffror som presenteras är att efter 10 till 19 år i Sverige arbetar endast drygt hälften av alla de utrikesfödda som har en eftergymnasial utbildning inom ett yrke som kräver en sådan utbildning. Kunskapen och utbildningen som utrikes medborgare har med sig måste värderas och implementeras in i den svenska arbetsmarknaden (Länsstyrelsen, 2013).

Även andra forskare som Alireza Behtoui diskuterar faktorer som vikten av en individs human och social kapital och vilken betydelse det har för arbetsmarknaden. Behtoui skriver om detta i sin vetenskapliga studie, *Unequal Opportunities – The Impact of Social Capital and Recruitment Methods on Immigrants and their Children in the Swedish Labour Market* (2006). Forskaren tar stöd i sin artikel ifrån olika ekonomiska teorier och använder sig framförallt av Pierre Bourdieus kapitalbegrepp. Studien lyfter fram kopplingen och betydelsen av humankapital i förhållande till invandrarens arbetslivserfarenheter och utbildningsgrad. Kompetenser och erfarenheter från hemlandet som en invandrare har med sig kan väcka

skeptiska och avståndstagande förhållningssätt hos arbetsgivarna, eftersom de inte har kännedom om hur dessa kan värderas och appliceras på Sveriges arbetsmarknad. Human kapital ses även i förhållande till vistelsetiden i det nya landet. Humankapitalet ökar då invandrare lär sig behärska språket och skaffar sig nya erfarenheter som är enklare att bedöma utifrån rådande villkor på arbetsmarknaden här. När humankapital däremot kopplas till individens grupptillhörighet blir den ett hinder för ens individuella framgångar. Det handlar om att individens resurser inte uppmärksammas eftersom individens förmåga avgörs med hänsyn till gruppens ställning på arbetsmarknaden istället. Studien tar upp och behandlar centrala aspekter när det gäller betydelsen av humankapital som en signifikant faktor generellt sett för utlandsfödda (Behtoui, 2006).

3.3 Den offentliga byråkratin i kontrast till ett mångkulturellt samhälle

Fredrik Hertzberg skriver i sin avhandling *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet – Hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad* (2003) om invandrades situation på arbetsmarknaden. I stora drag handlar hans avhandling om mötet mellan den offentliga byråkratin och Sverige som ett mångkulturellt samhälle. Fokus för studien riktar in sig på hur arbetsförmedlare både förstår sig på och beskriver olika hinder som invandrarungdomar kan bemötas av på den svenska arbetsmarknaden. Det är en studie som på ett djupgående och reflekterande sätt undersöker det uppdelade och segregerade tillståndet som råder i arbetslivet. Det vill säga att individer med utländsk bakgrund och deras barn, hamnar i lågstatusyrken, får sämre överkvalificerade arbeten och har högre arbetslöshet än de infödda i samhället (Hertzberg, 2003).

Hertzberg skildrar hur avgörande roll arbetsförmedlare har för individer med annan etnisk bakgrund. Arbetsförmedlarna är enligt Hertzberg gräsrotsbyråkrater inom den svenska offentliga sektorn. Arbetsförmedlingen är den institution som kan reglera och styra villkoren för denna kategori av människor genom de förordningar, regler och praktiker som finns att fördela. Exempelvis kan arbetsförmedlarna styra och påverka arbetsmarknadskraven som ställs vid en anställning. Sådana krav kan till exempel vara att en ”perfekt svenska” efterkrävs som inte alltid alla invandrare kan uppnå. Återigen betonar forskningen språkets betydelse. Ett problemorienterat synsätt är framträdande eftersom hinder ligger i fokus istället för att se möjligheterna. I studien skildras att invandrare har varit en underordnad grupp i riskzon för utanförskap sedan flera decennier tillbaka. Politiken har haft ambitioner att prioriterar dessa grupper ända sedan 80-talet, men något som inte alltid varit gällande i praktiken. Det är en

diskurs menar Hertzberg på, en diskurs som utgörs från den arbetsmarknadspolitiska ambitionen. Den diskursiva ramen där hinder definieras och kartläggs istället för resurser och möjligheter präglar arbetsförmedlarnas sätt att bemöta invandrarungdomar på arbetsmarknaden (ibid).

En annan aspekt i Hertzbergs avhandling är de sociala reglerna som är avgörande för invandrares fäste på arbetsmarknaden. Ju mer kunskaper om arbetslivets sociala regler desto bättre arbetsmöjligheter. Informella kvalifikationer och social kompetens är ett högt krav. Vidare menar Hertzberg, att konsekvenser av arbetslöshet kan bli ett reproducerat fenomen. En långtidsarbetslöshet målades upp som ett problemscenario eftersom arbetslösa ungdomar riskerade att fastna i sina tankar och levnadsätt. Vilket indikerar på att betydelsen av en snabbare integrering är central för att kunna tillägna sig de normer, sociala regler och kvalifikationer som krävs. I syfte att därmed kunna konkurrera på arbetsmarknaden med etniska svenskar (Hertzberg, 2003).

3.4 Diskriminering på arbetsmarknaden

Möjligheterna för utrikes födda att etablera sig och få tillträde till arbetsmarknaden begränsas av en faktor som har stor betydelse, nämligen etnisk diskriminering. Ett relevant exempel som underbygger detta resonemang är av en svensk studie genomförd av Carlsson och Rooth (2007) där de under både 2005 och 2006 skickade ut fiktiva ansökningar till olika företag. Dessa ansökningar var annonserade på arbetsförmedlingens hemsida. Jobbansökningar som ingick i denna studie var från 13 olika yrkeskategorier från både Stockholms och Göteborgsregioner. Inom ramen för studien skickades två ansökningar med väldigt likartade kvalifikationer, den ena ansökningen signerades med ett typiskt svenskt namn och den andra med ett arabiskt namn. Deras resultat visade på att diskriminering förekom i hela omfattningen av 29 % av fallen. Det är en ganska hög siffra speciellt med tanke på att det handlade om lågkvalificerade yrken. Studien visar på att etnisk diskriminering faktiskt förekommer (Carlsson & Rooth, 2007).

Vidare diskuteras det även av statens utredningar att detta är inget nytt förekommande fenomen. Sammantaget utifrån flera olika undersökningar av de studier jag har granskat och analyserat, innehåller samtliga indikationer på att etnisk diskriminering förekommer på den svenska arbetsmarknaden.

I Statens offentliga utredningar (SOU 2010:88) lyfts betydelsen av arbetsgivaren som viktiga aktörer på arbetsmarknaden. Arbetsgivarnas roll är att värdera och bedöma om en

arbetsökande är tillräcklig anställningsbar och produktiv för ett arbete. Vilket indikerar på att ansvaret ligger i deras händer samt makten att kunna kategorisera människor utefter deras produktivitet och deras chanser att etablera sig på arbetsmarknaden. Även om det finns regler för anställningsskydd kan det i sig också vara ett dilemma som istället missgynnar utrikesfödda. Företag och verksamheter kan bli mindre benägna att, och vill inte, anställa personer vars kompetens och utbildning är svåra att värdera.

3.5 Integrationsparadox

En studie utförd i Nederländerna av skribenterna de Vroome, Martinovic, och Verkuyten (2014) visade på en så kallad integrationsparadox. Undersökningen var omfattande och inkluderade 2 generationer och 4 olika etniska grupper. Resultatet visade att de högutbildade utlandsfödda som var mer ekonomiskt integrerade upplevde diskriminering och nedvärdering av majoritetsgrupper. Utifrån denna uppfattning har högutbildade invandrare skapat en negativ inställning mot samhället trots sin relativt höga status. Istället för att sträva efter en anknytning till majoriteten har de orienterat sig mot sina egna etniska grupper och gemenskaper, där det finns en högre grad av medvetenhet kring samhällets processer gällande exkludering av olika minoriteter. Studien visar på att liknande tendenser om integrationsparadoxer även finns i övriga Europa.

Studien skildrade att högutbildade utlandsfödda som har etablerat sig i samhället och uppnått en hög status alltså inte automatiskt innebär en garanti för integration. Undersökningen beskriver ett betydelsefullt faktum att även om man genom utbildning säkrat en ekonomisk stabilitet finns det alltid en attityd bakom socialisationen som gör att man inte helt kan träda in i samhället som den övriga majoriteten. Samhällets attityder och värderingar motverkar integration eftersom vi kategoriserar människor och delar in dem i fack efter grupptillhörighet, i det här fallet etnicitet (de Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014).

Syftet med min studie är således att undersöka utländska akademikers upplevelser av möte med den svenska arbetsmarknaden med frågeställningar: vilka hinder respektive möjligheter som kan försvåra eller främja etableringen av denna grupp på arbetsmarknaden. I tidigare forskning har ett antal studier granskats eftersom de har ett signifikant samband med min egen undersökning. Redan under 90-talet framhävs att utländska akademiker har haft svårigheter med att få ett arbete som motsvarar deras utbildningsgrad (Berggren & Omarsson, 2001). Studien av Behtoui (2006) visar även att det finns samband mellan social och humankapital och möjligheter för inträdet på arbetsmarknaden beroende på hur arbetsgivare bedömer

utländska akademikers kunskaper och erfarenheter. Ett problemorienterat synsätt är framträdande inom statliga myndigheter där utländska medborgares resurser inte uppmärksammas i tillräcklig omfattning (Hertzberg, 2003). Även en internationell studie (de Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014) skildrar att högre status med ett kvalificerat arbete inte är garanti för integrationen full ut, på grund av närvaro och inslag av samhällets avståndstagande attityder mot utländska medborgare. Specifika studier kring själva upplevelsen av mötet med den svenska arbetsmarknaden står inte att finna, utan jag har i stället valt studier som presenterar arbetsmarknadssituationen i stort för utländska akademiker, både ur ett individperspektiv och utifrån strukturella faktorer som påverkat.

4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

För att kunna förstå och få ett perspektiv när det gäller utlandsfödda akademikers situation och etablering på den svenska arbetsmarknaden, har jag valt etnicitet och socialkonstruktivism som utgångspunkt för min teoretiska ram.

4.1 Definition av begreppet etnicitet inom forskningen

Etnicitet är ett mångfacetterat begrepp med flertydiga definitioner. I sin enklaste form innebär det något slags skapande av kategorisering beroende på människors tillhörighet och deras ursprung menar Hanna Wikström i sin bok *Etnicitet* (2009), vilket är den definition av begreppet som jag valt att utgå ifrån. Enligt Wikström, har etnicitet använts som redskap i syfte att beteckna och avskilja en viss grupp, samt att bedöma vad som är lägre stående eller och utanförstående i förhållandet till en annan majoritet av något slag.

4.2 Dynamiken bakom begreppet etnicitet i relation till arbetslivet

I boken *Mångfald och differentiering* av Paulina de los Reyes (2001) behandlas etnicitet utefter vilken dynamik begreppet har i förhållande till arbetsmarknaden. Etnicitet har blivit en förklaringsmodell för försämrade villkor och ställning för invandrare på arbetsmarknaden. Dessutom har etnicitet enligt skribenten också fått ökande betydelse för just konstruktionen av såväl sociala identiteter som medborgerliga rättigheter och politiskt deltagande.

Skribenten betonar att klyftorna mellan de infödda svenskarna och invandrare ökar både när det gäller tillgång till välfärd och arbete samt även inom socialt och politiskt deltagande. Dessutom markeras etnicitet som en diskurs, en benämning för invandrades avvikande erfarenheter, värderingar och olika beteendemönster. Begreppet får en negativ laddning och förknippas med invandrades särställning eftersom den lägger tonvikten vid olikheterna och avståndet från den så kallade svenska normen (de los Reyes, 2001).

4.3 Social konstruktivism som teoretisk utgångspunkt

I boken *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*, (2001) diskuterar skribenten Soren Barlebo Wenneberg social konstruktivismen som ett signifikant perspektiv för samhällsvetenskaplig forskning. Han skildrar teorin utifrån fyra olika former, som ett kritiskt perspektiv, sociologisk teori, samt som en kunskapsteori och en lära om verkligheten d.v.s. som ontologisk utgångspunkt. Socialkonstruktivismen går emot antagandet om att våra sociala handlingar är bestämda av naturen. Tvärtom, socialkonstruktivismen riktar sig till att

förklara att våra sociala handlingar, tankestrukturer, företeelser och andra mekanismer är socialt konstruerade. Utgångspunkten ligger i att samhället är en socialt konstruerad verklighet bestående av flera olika och komplexa institutioner som är sinsemellan beroende av varandra inom sociala kontexter.

Socialkonstruktivismen lyfter fram språkets betydelse för människans vetande. Språket blir den kanal som gör det möjligt för oss människor att kunna strukturera upp vår verklighet. Kunskap hämtar vi in och förmedlar genom språket som enligt teorin är en social konstruktion i den bemärkelsen att det är något som vi människor skapar i interaktion med varandra. Det är betydelsefullt att se koppling mellan språket och kunskap eftersom med hjälp av språket skapar vi vår uppfattning av verkligheten. I förhållandet till det blir också vår kunskap och verklighet till en social konstruktion. Det vi lär oss tillsammans bildar en gemensam värdegrund för den existerande omgivningen där människans upplevelser, tankar, vilja formas och förmedlas genom språklig kommunikation (Wenneberg, 2001).

Wenneberg belyser ytterligare ett givande synsätt gällande denna teori om att inte ta saker och ting för givet, även förnuftet bör uttryckas som ej givet. På ytan kan något te sig vara helt naturligt men bakom dess konstruktion finns det många element som inverkar och i själva verket påverkar vår uppfattning av verkligheten. Av den anledningen bör inget tas för givet utan utforskas. Teorin ger oss verktyget att kunna kritiskt ifrågasätta företeelser som ses som självklara eller naturliga och beskriva hur komplexa situationer och institutioner skapas (ibid).

För att vidare belysa socialkonstruktivismens tillämplig använder jag mig av ett av Wennebergs exempel. Skribenten talar om Sveriges grundlag, han exemplifierar grundlagen som en social verklighet och konstruktion. Han menar på att grundlagen är medvetet utformad och inrättad på ett bestämt sätt, vilket gör att den ter sig vara socialt konstruerad. I och med att den är utformad utifrån flera olika sociala processer skall den också studeras som en social konstruktion. Grundlagen är alltså inte naturbestämd i och med att det inte är ett resultat av en naturlig utveckling. Det är en social företeelse som har blivit till en social konstruktion. Ett av teorins fundament förutsätter att mänskliga och sociala intressen ligger bakom konstruktionen av olika processer. Teorin i sig öppnar upp ögonen och verkligheten för oss och ger oss perspektiv att kunna bryta ned traditionella föreställningar (Wenneberg, 2001).

I min studie kan teorin användas på så sätt att det blir ett verktyg att förklara och bryta upp exempelvis stereotypa traditionella föreställningar som finns om invandrare, ”den Andre”. Dessutom kan den bidra till att undersöka vilka mekanismer och processer det finns i

samhället som legitimt upprätthåller en rådande diskriminering på arbetsmarknaden. Genom denna teoretiska ram kan jag alltså undersöka samt utforska varför det kan vara svårare för utländska akademiker att få ett fäste och etablera sig på den svenska arbetsmarknaden i jämförelse med infödda svenskar. De hinder utländska akademiker bemöter är påverkade av sociala företeelser som är inbäddade i olika sociala processer.

Socialkonstruktivismen behandlas även av Ian Hacking i boken *Social konstruktion av vad?* (2004). Enligt Hacking bygger teorin på att den värld vi lever i är skapad i en social interaktion, alla handlingar och livsvärldar baseras på sociala processer. Underliggande målet för social konstruktivismen enligt Hacking är att höja medvetenheten om någonting särskilt genom att definiera orsak och verkan när det gäller sociala fenomen. Teorins fundament i sig blir fruktbart för min undersökning eftersom fokus ligger på ifrågasättande, kritiserande inställning samt viljan att förändra något i den rådande maktordningen (Hacking, 2004). Det är en teori som utvecklar ett reflekterande synsätt och djupare medvetenhet vilket i sig gör att det går att åstadkomma förändringar. Det blir relevant för den studie som jag bedriver i och med att teorin öppnar upp möjligheten för att få ökad kunskap om ett visst fenomen och speciellt när det handlar om sociala processer, handlingar eller beteende. Hacking använder sig av begreppet interaktiva kategorier, begreppet innebär olika kategoriseringar av människor där fokus ligger på att undersöka beteendemönster och erfarenheter av handlande. Han säger:

- *”Medvetande kan vara personligt, men det är vanligare att ett medvetande är gemensamt för och utvecklas inom en grupp av människor, som är inbäddade i bruk och institutioner som de involverats i på grund av hur de kategoriserats.”* (Hacking, 2004 s.141)

Det är betydelsefullt att se efter hur man ser på etnicitet utifrån denna kategorisering samt på vilket sätt den legitimeras och hur den kan påverka etableringen för utländska akademiker på arbetsmarknaden. Medvetande som en grupp skapar gemensamt överförs även i det offentliga samhället vilket för min undersökningsgrupp kan innebära att de kategoriseras som resurssvaga och stödinsatser blir utformade utifrån denna uppfattning. Tankegången kan vara att uppfattningen handlar om att bristerna ska åtgärdas istället för att tänka att det är resurserna som ska utvecklas hos varje individ oavsett grupptillhörighet.

4.4 Etnicitet som social konstruktion

Etnicitetsforskningen har under en lång period diskuterats inom både historiska och sociala sammanhang. De etniska kategorierna exempelvis svensk, kurd eller judisk blir viktiga att belysa och undersöka för att se hur de formas och legitimeras samt hur etnicitet kan ses som en social konstruktion. Etnicitet som social konstruktion har inte några givna ramar och är inte statiskt i sin natur utan förändras ständigt i den sociala interaktionen genom att vi påverkas av varandras kulturella influenser (Wikström, 2009). Det vill säga, de relationerna som etableras bland utlandsfödda men också i relation till inrikes födda öppnar upp utrymme för en dynamisk syn på etnicitetens föränderliga natur. Dynamiken och blandningen av olika influenser när människor emigrerar leder oftast till att ens livsmönster omstruktureras samt även ens vanor och preferenser. Etnicitet definieras utifrån den sociala organisationen som en följd av en social process vilket innebär att en etnisk grupp blir till genom interaktion med andra (ibid).

Även forskaren de los Reyes (2001) har belyst etnicitet som social kategori samt vidareutvecklat resonemanget kring etnisk uppdelning av arbetsuppgifter. Hon menar att arbetsdelningen görs utifrån arbetsorganisationens syn på arbetskraftens olika nationaliteter och dess tillskrivna kulturella särdrag. Vissa arbeten betecknas som typiska för till exempel för jugoslaver, greker och liknande. Arbetsorganisationen i sig påvisar två viktiga aspekter dels en segregation men även hur specifika arbetsuppgifter reproduceras utifrån föreställningar om individens kulturella särart.

Skribenten skildrar även att användningen av olika etniska markörer som exempelvis språk och kultur bidrar till att det framhävs tydliga skiljelinjer mellan olika gruppers kunskaper och kompetens. Den arbetshierarkiska ordningen med ojämna villkor leder till en dequalificerings process av vissa invandrargrupper genom att man begränsas till okvalificerade arbetsuppgifter som ligger längst ner i arbetsordningen. En inlåsning i fasta underordnade positioner vilka inkluderar en försvagad ställning utan möjlighet till att avancera inom företaget eller påverka. Den möjligheten lämnas istället till de infödda svenska arbetarna. På sådant sätt reproduceras den etniska uppdelningen samt stereotypa föreställningar på hela arbetsmarknaden (de los Reyes, 2001).

I de konkreta sammanhangen som till exempel i attityder och värderingar som finns på arbetsplatsen kan man konkret se etnicitetens sociala konstruktion. Från den sociala interaktionen på arbetsplatsen som präglas av etniska och andra stereotyper blir konsekvenser

en reproduktion av dessa stereotypa modeller på mikronivå. Individens ställning på arbetsplatsen kan påverkas av den rådande uppfattningen om individens tillskrivna egenskaper utifrån dennes grupptillhörighet. Ett samspel som resulterar i en etnisk homogen organisationsnivå där invandrare oftast får lägre befattningar i arbetslivet samt inte har någon tillgång till ledande positioner. Lågstatusyrken och yrkessegregering är effekter av ovanstående processer vilka betecknas av en segregerad arbetsmarknad och en viss lägre status av den invandrararbetskraften (de los Reyes, 2001).

De statistiska uppgifterna från arbetsmarknadssituationen för utomnordiska invandrare (AMS, 1999) som de los Reyes (2001) refererar till påvisar att den största skillnaden mellan svenskar och invandrare i frågan om arbetslöshet finns främst bland de högutbildade. Statistiken här belyser en betydelsefull aspekt, där det framgår att klyftorna mellan invandrare och infödda svenskar inte minskar i förhållande till högre utbildningsgrad.

I den offentliga diskursen uppmärksammas lågutbildade invandrare som social kategori när det handlar om olika arbetsommanhang vilket är paradoxalt eftersom denna grupp görs till huvudföremålet. Medan gruppen med högutbildning inte får samma utrymme eller uppmärksamhet trots att det är här de största skillnaderna finns. Högutbildade invandras dåliga ställning på arbetsmarknaden förknippas ofta med dåliga språkkunskaper samt arbetsgivarnas försämrade kunskaper om utländska utbildningar (ibid).

5. Metodologi/Metod

Inledningsvis kommer jag att redogöra för metoden jag har använt, urvalskriterierna och hur urvalsprocessen har gått till. Dessutom kommer jag att belysa och diskutera kring de etiska övervägande som hade betydelse för studiens tillförlitlighet. Även forskarens roll och min egen förförståelse diskuteras i detta avsnitt eftersom alla dessa element har haft betydelse för studiens genomförande och de redovisade resultatet i undersökningen.

5.1 Val av metod

Jag har genomfört en kvalitativ undersökning. Kvalitativa metoder och analyser karaktäriseras utifrån att de är inriktade på att fånga in dels subjektiva uppfattningar, men också att fånga in de undersökta personernas motiv och tankesätt. Metoden i sig ger ett verktyg för forskarens undersökningen att kunna förstå konkreta skeenden och man sätter sig in i intervjupersonens egna subjektiva åsikter (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014).

En kvalitativ studie utgår ifrån att betrakta, studera, utforska och se den sociala verkligheten genom aktörernas egna ögon. Ett kvalitativt synsätt betraktar social verklighet som föränderligt och konstruerad inom sociala kontexter (Bryman, 1997). Detta har varit utgångspunkten för min studie och anledningen till varför en kvalitativ ansats valdes.

I min studie har jag valt att utföra en kvalitativ undersökning och har genomfört semistrukturerade livsvärldsintervjuer. Denna typ av intervjuer erbjuder både en struktur men även flexibilitet. I en semistrukturerad intervju, med hjälp av en redan utformad intervjuguide, ges informanterna större frihet till att formulera svaren på eget initiativ d.v.s. det finns inga klara svarsalternativ. Deras berättelser är kärnan, och själva intervjumomentet består i en mångsidig social interaktion (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014).

I boken *Den kvalitativa forsknings intervjun* (2009) förklarar Steinar Kvale och Sven Brinkman att en semi strukturerad intervju liknar ett vardagssamtal men som en professionell intervjumetod innehar ett syfte och tillämpar en specifik teknik, exempelvis en formulerad intervjuguide med frågor. Denna typ av intervju kan möjliggöra att en djupare förståelse uppnås, samt mer detaljerade redogörelser för ett visst händelseförlopp eller sammanhang. Denna val av metod medför dock en nackdel när det kommer till teoriprovning. Urvalet av

intervjuer begränsas av att denna metod är både mer tidskrävande och resurskrävande än en enkätundersökning (Kvale & Brinkman, 2009).

Anledning till att just denna intervjutyp har valts är att jag som forskare ville närma mig mina respondenters uppfattningar om sin egen livsvärld. Genom denna metod ges möjligheten att kunna skildra hur den segregerade arbetsmarknaden upplevs ur respondenternas perspektiv. De fick berätta hur de själva ser på sin egen situation samt hur de upplever utländska akademikers situation i samhället och i arbetslivet.

5.2 Analys/metod

Här presenteras vilken typ av vetenskapsfilosofisk utgångspunkt jag tänkt använda mig av. I min studie har jag blivit inspirerad av analysmetoden IPA (Interpretative Phenomenological Analysis). Metoden strävar efter att nå respondenternas livsvärldar utifrån en djupgående grund (Smith, Flowers & Larkin, 2009). De tre väsentliga teoretiska fundamenten som speglar sig inom IPA är hermeneutik, fenomenologi och symbolisk interaktionism. IPA:s koppling och den gemensamma nämnaren till fenomenologin är att analyserar mänskliga erfarenheter. Det vill säga att studerar människor som existentiella varelser i en konkret livsvärld. Fenomenologins utgångspunkt är att genom tolkningen av våra erfarenheter skapa förståelse för den livsvärld vi befinner oss i. Denna grundtanke har även IPA analytiker anammat i sitt sätt att undersöka och förstå verkligheten. Vi upplever saker och ting på olika sätt beroende på våra individuella föreställningar om omvärlden samt beroende på om upplevelsen i sig är avgörande på något sätt för våra nutida men även framtida livsval (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Nästa vetenskapsfilosofiska riktning som IPA är influerad av är hermeneutiken vilket är en mer djupgående teori om själva tolkningen och dess innebörd. Ordet hermeneutik betyder att tolka, översätta, klargöra m.m. Det mest relevanta för denna utgångspunkt och även för min studie är att förklaringen man får genom en hermeneutisk tolkning är att det sätter ett visst fenomen i ett sammanhang. Sådana sammanhang som visar både dess mänskliga, historiska, sociala och ekonomiska sidor (Starrin & Svensson, 1994).

Inom hermeneutiken läggs tonvikt på både delar och helhet vilket innebär att man tittar på ett enskilt empiriskt material som självständigt men som också alltid befinner sig i ett sammanhang. Delar och helhet existerar inte utan varandra vilket innebär att man kan analysera empiriskt datamaterial som till exempel observationsstudier, studerar miljöer eller uppsatser samt intervjuer och se de som självständiga samt knutna till en existerande värld

(Starrin & Svensson, 1994). Min tanke med undersökningen är att kunna ta vara på varje enskildes utsaga som en självständig berättelse om deras livsvärld samt hur deras erfarenheter hänger ihop med omvärlden d.v.s. villkoren i samhället när det gäller utländska akademikers inträde på arbetsmarknaden.

Den så kallade hermeneutiska cirkeln är en av de aspekter som mest definierar den hermeneutiska teorin och innebär sökande efter mening och förståelse, genom att titta på det dynamiska förhållandet mellan delarna och dess helhet. För att förstå en given del måste den ses i sin relation till helheten och för att förstå helheten måste tolkningen backa tillbaka till delarna igen. Den hermeneutiska cirkeln är signifikant att lyfta fram eftersom den ger ett användbart förhållningssätt och teoretisk insikt för IPA forskning. Analysen i sig går inte efter en strikt ordningsföljd utan processen går fram och tillbaka genom den hermeneutiska cirkeln. Den skapar en relation mellan empirin och undersökningens analyserade resultat samt ger den förståelse och mening (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

IPA har även hämtat utgångspunkter från symbolisk interaktionism angående det sociala samspelet. Meningen och förståelse kan inte undersökas utan sitt sammanhang dvs. den sociala och kulturella världen vi ingår i. Vår förståelse och erfarenheter är sammanvävda i en mängd olika relationer och positioner vilka är avgörande för intersubjektiviteten samt förståelsen av olika kulturella dimensioner. Det krävs inte någon kulturell expertis men en vis kunskapsnivå om kulturella processer, är nödvändiga för att kunna förstå respondenternas egna preferenser (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Utifrån IPA:s analytiska förhållningssätt angående studier av varje enskild fall öppnar man upp för mer övergripande slutsatser. Genom att kartlägga, studera, analysera, söka sig efter relevanta likheter och skillnader mellan varje fall "case to case" kan man få mer generella slutsatser specifikt i studier av mindre omfattning, vilket ger en bättre grund för förståelse av individernas egna upplevda livsvärld (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Grundläggande principer för IPA:s arbetssätt för analysen av empirin består av sex olika analyssteg som behandlas av författarna Smith, Flowers och Larkin i boken, *Interpretative Phenomenological Analysis* (2009):

Steg 1 Läsning och omläsning:

Lyssna och transkribera det insamlade materialet är första momentet. För en komplett analys är det viktigt att respondenternas uttalande är i fokus för analysen. Vidare ska man söka sig fram efter relevanta teman, kategorier och underkategorier för det som har sagts från transkriberingen och föra noteringar. Omläsningen ger möjlighet till ytterligare tankar om de första noteringarna genom att backa tillbaka och läsa om materialet igen nås en djupare analys av empirin för tydligare genomgång.

Steg 2 Inledande anteckningar:

Kategorierna och teman som fångades upp vid transkriberingen i steg ett övergår successivt i en djupare analys av ens noteringar med mer underbyggda och exakta tolkningarna, vilka förankras med de teoretiska ramarna.

Steg 3 Utvecklande av teman:

Detta steg presenterar och manifesterar det som benämnts tidigare om den hermeneutiska cirkeln. Steg tre är en process där analysen riktar sig åt att sätta olika delar i sitt sammanhang och ser helheten utifrån en fördjupad insikt.

Steg 4 Sökande efter samband mellan de olika temana:

Steg 4 handlar om att sammanställa olika teman i kronologisk ordning. Analysen går ut på att se hur olika teman hänger ihop genom att studera och hitta eventuella kopplingar samt samband i respondentens livsvärld. Under arbetas gång är det viktigt att vara öppen för olika alternativ.

Steg 5 Varje studie var för sig:

Individualitet och originalitet är grundläggande element för detta steg dvs. att varje transkriberat datamaterial analyseras och studeras var för sig. Syftet är att varje enskild respondent ska få möjlighet att uttrycka sig om sin egen livsvärld där datamaterialet ska behandlas utifrån dess egna termer oberoende av den föregående studien.

Steg 6 Sökande efter mönster mellan olika fall:

I det sista steget av analysen gör man en koppling mellan olika fall, söker efter samband, kopplingar, gemensamma teman eller andra väsentliga element som utmärker sig i ens empiri. Det slutgiltiga resultatet presenteras här som en helhet där delarna kopplas ihop. Steg 6 är en fas där man når den slutgiltiga produkten.

Utifrån ovanstående beskrivning och tillämpning av de olika analysstegen för IPA metoden har jag anammat denna analysmetod/modell till min studie. Jag har noggrant läst och studerat den insamlade empirin, varje intervju var för sig, i syfte att tillförsäkra varje falls individualitet. Vidare har relevanta samband lyfts fram och har resulterat i gemensamma teman vilka var utmärkande i empirin. Dessutom krävde nästa arbetsmoment att även koppla samman empirin och dess element som var framträdande till tidigare forskning och andra relevanta studier samt de teoretiska rammarna som framställts i min undersökning.

5.3 Urvalskriterier

Huvudkriteriet för urvalet är att mina deltagare är högutbildade personer med utländsk bakgrund d.v.s. innehar en högre utbildning än gymnasiet. I mitt urval har jag haft en viss variation när det handlar om respondenternas utbildning. Bland de högutbildade personer jag har intervjuat har inte alla genomfört hela sin utbildning här i Sverige. Några har gjort en del kompletteringar i Sverige för att få godkännande av sin utbildning från hemlandet.

Meningen var att få olika infallsvinklar och eventuellt att göra olika jämförelser från fall till fall för att se om det finns några samband gällande etableringen på arbetsmarknaden. Har det betydelse att en person har en hög utbildning med sig från sitt hemland eller är inträdesbiljetten till arbetslivet baserat på den ”svenska utbildningen”? Mina respondenter har kommit hit till Sverige under olika tidsperioder där situationen på arbetsmarknaden har sett olika ut, beroende på om det var hög eller lågkonjunktur. Det kan i sig innebära svårigheter i analysen då det blir svårare att se ett generellt mönster beroende på de rådande förhållandena ute på arbetsmarknaden.

Enligt Trost (2010) skall urvalet inom kvalitativa studier helst vara heterogen inom en given ram, för att få fram trovärdighet. Jag var tvungen att begränsa mig och har gjort ett urval baserat på två olika urvalskriterier: ett antal individer från en grupp som bedöms utifrån forskningen som resursstarka samt ett antal individer var från gruppen som anses ha svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden på grund av sin grupptillhörighet. De personerna som valdes till intervju kommer från forna Jugoslavien och Mellanöstern.

Utifrån tidigare beskrivning har invandrare med efternamn ifrån mellanöstern svårare att få arbete jämfört med personer som har svenska efternamn. Detta indikerar på att det finns inslag av diskriminering på Sveriges arbetsmarknad för denna grupp som undersöktes (SOU

2010:88). Vidare valdes individerna som ursprungligen kommer från den forna Jugoslavien. Docenten i sociologi Alireza Behtoui och Erik Olsson skriver i deras vetenskapliga artikel (2015) om bland annat etableringen av unga immigranter från Bosnien. Undersökning visar att en stor del av denna grupp från forna Jugoslavien befanns sig redan i Sverige under 60-talet på grund av den stora arbetskraftinvandringen. När flyktingar från Bosnien kom till Sverige under 90-talet fanns det redan ett socialt nätverk som de kunde knyta an till gällande information om samhället eller som kontaktnätverk för bättre anställningsmöjligheter. Bosniers bakgrund i Sverige kategoriseras, enligt denna studie, som en medelklass med relativ hög utbildningsgrad inom olika professionsområden. Bosnier som grupp bedöms som generellt resursstarka i samhället och även etablerade i den meningen (Behtoui & Olsson, 2015).

I min studie finns representanter från en förhållandevis resursstark grupp d.v.s. Bosnier samt individer utifrån en grupp som riskerar diskriminering på arbetsmarknaden, från Mellanöstern. Dessa två grupper företräder i någon mån varandras motsvarigheter gällande etableringen på arbetsmarknaden. Urvalet ger då variation och stöd för en heterogen grupp inom den givna homogeniteten (Trost, 2010).

5.4 Urvalsprocessen

Medborgarkontoret i en västsvensk kommun gav mig uppgifter om olika föreningar och församlingar för att jag ska kunna hitta mina potentiella respondenter. Vilka specifika föreningar och församlingar jag har haft kontakt med kommer jag inte att avslöja i syfte för att skydda respondenternas identitet.

5.5 Genomförandeprocessen för intervjun

Sammanlagt har jag genomfört 5 intervjuer med två individer från Bosnien och tre från Mellanöstern. Två av mina respondenter arbetar inom statlig verksamhet och är arbetsförmedlare respektive enhetschef. En av respondenterna är tandläkare och är egen företagare, en är enhetschef inom en kommunal verksamhet och en arbetar inom privata sektorn med mottagning av de nyanlända. Studiens deltagare har en mångårig yrkeserfarenhet allt ifrån sju till tjugo år i arbetslivet. Dessutom har samtliga inte haft större svårigheter att komma in på arbetsmarknaden efter genomförd utbildning eller komplettering av sin utbildning här i Sverige.

Intervjun handlade om respondenternas bakgrund d.v.s. vilket land de kommer ifrån och anledningen till varför de kom till Sverige, vilken utbildningsbakgrund de haft med sig och hur de har gått tillväga för att utbilda sig här. Dessutom har frågor ställts om deras upplevelser av hur de anser de själva har blivit bemötta på Sverige arbetsmarknaden samt hur de anser att andra utländska akademiker bemöts och betraktas i samhället. Frågornas fokus handlade om hinder respektive möjligheter gällande utländska akademikers situation på arbetsmarknaden. Intervjuerna varade från cirka 40 minuter upp till en timme beroende på varje respondents personlighet och öppenhet i relation till det undersökta forskningsfältet. Tre av intervjuerna ägde rum på respondenternas arbetsplatser enligt deras önskan. Den fjärde intervjun genomfördes i en av Högskolan Västs lokaler, enligt överenskommelse. Den femte intervjun ägde rum på ett lokalt café i närheten till respondentens arbete.

5.6 Etiska övervägande

Vid en intervjuundersökning finns det ett antal etiska övervägande som behöver tas i beaktning eftersom en intervjusituation ställer både den intervjuade och forskaren inför en rad moraliska dilemman. Dels för att den mellanmännsliga interaktionen som pågår under själva intervjun påverkar intervjuprocessen och dels för att den kunskap vi får genom intervjuundersökningen påverkar hur vi förstår och uppfattar människans livsvillkor. De etiska riktlinjerna inom samhällsforskning ställer visa ramar för etiska grundprinciper som vikten av informerat samtycke, konfidentialitet och forskarens roll (Kvale & Brinkman 2009).

Informerat samtycke handlar om att informera sina deltagare om syftet med undersökningen. Dessutom att frivillighets princip gäller och att inget tvång råder angående deltagandet dvs. deltagarna har rätt att dra sig ur undersökningen. När forskaren får ett informerat samtycke från respondenten innebär detta att de ger sitt samtycke till deltagandet i undersökningen samt ett tillstånd till att forskaren kan använda materialet till sitt arbete. Hur mycket information deltagaren ska få gällande syftet med undersökningen är en balansgång eftersom respondenterna kan bli påverkade utifrån informationen de får. För detaljerad och specificerad information om undersökningens syfte kan leda till att respondenterna blir styrda mot att ge specifika svar på bekostnad av spontaniteten i deras åsikter. Konfidentialitet innebär att respondenternas identitet skyddas genom att deras svar publiceras som anonyma och inte kan kopplas till enskilda personer. I syfte att skydda deltagarnas privata integritet (Kvale & Brinkman, 2009). Även nyttjandekravet måste tas i beaktning då en forskare måste vara

medveten om att information och uppgifter som samlades under intervjuerna användas endast i forskningens ändamål (Vetenskapsrådet, 2002).

Under arbetets gång har jag försökt följa de etiska principerna jag har redogjort ovan. Samtliga respondenter fick ett brev hemskickat där jag har förklarat vad min studie handlar om samt syfte och frågeställningar. Dessutom har jag vid varje intervju påtalat att det är frivilligt och att deltagandet kan avslutas om de så önskar. Från första början gavs informationen om att det samlade materialet kommer att transkriberas och aidentifieras samt att endast jag som forskare, min handledare samt examinator kommer att kunna ha tillgång till transkriberingen. Dessutom erbjöd jag alla mina respondenter att de själva får välja en plats och tid för intervjutillfället i syfte att befrämja en så bekväm atmosfär som möjligt.

Ett etiskt dilemma som enligt min mening är värt att ta upp och reflektera kring är intervjudeltagarnas position i arbetslivet. Mina respondenter representerar betydelsefulla både statliga och privata institutioner och sektorer, vilket kan ha en viss påverkan för utfallet. I och med att de är väletablerade och har arbetat flera år inom deras yrkesområde samt att vissa av deltagarna hade chefspositioner. Deras uppfattning och kännedom om arbetsmarknaden och dess dynamik kan vara i viss mån styrd eller vinklad beroende på deras arbete. Dock var detta inget som var utmärkande eller framträdande just under intervjutillfället. Men vid vissa stunder kunde man känna av något tvekande och en mer noggrant fundering innan de svarade, speciellt gällande frågorna om etnisk diskriminering.

5.7 Forskaren roll

Dessa fyra etiska riktlinjer och krav som jag har konkretiserat bör sträva efter att vara vägledande för forskaren under planeringen samt under hela forskningsprocessen. Dock handlar det också om att etiken skall ge mig underlag för mina egna reflektioner samt insikter i det ansvarstagande som finns för studien. Forskarens integritet är betydelsefull i sammanhanget eftersom det är forskaren som möjliggör att kunskapen erhålls och förmedlas. Forskarens integritet är alltså beroende av ens egna kunskaper, erfarenheter, hederlighet och rättrådighet. Vilket också skall länkas samman med studien man undersöker och de etiska grundprinciper som inkluderas i forskningsprocessen (Kvale & Brinkman, 2009).

Jag har försökt att sträva efter att ha en så hög integritet som möjligt genom hela studien med både hjälp av mina tidigare erfarenheter och kunskaper samt de nya kunskaper som har

kommit fram under arbetets gång. Min avsikt var att det publicerade resultatet skall vara korrekt och representativt samt i enlighet med det empiriska området jag har undersökt. En forskares integritet är enligt skribenternas beskrivning som benämnt här ovan, betydelsefull i den meningen att det är framförallt genom forskaren själv som kunskap förmedlas och erhålls. Forskarens integritet blir en av de mest avgörande faktorerna för en utarbetad vetenskaplig studie (Kvale & Brinkman, 2009).

Min egen förförståelse grundar sig på att jag själv har en annan etnisk bakgrund och är andra generationens invandrare. Dessutom har jag familjemedlemmar och bekanta som är utländska akademiker. Mitt val av forskningsområdet har intresserat mig under längre period eftersom området om utländska akademiker är något som både berör men också inkluderar mig. Å ena sidan kan min förförståelse och angreppssättet vara en aning vinklad eller styrd av exempelvis förutfattade meningar. Men å andra sidan ser jag mer fördelar med att vara så insatt och inkluderad i berört forskningsfält. Av anledningen att jag kan uppleva, känna och ha en djupare förståelse för vilka hinder utländska akademiker brottas med i vårt samhälle. Under arbetets gång har jag också blivit mer självmedveten och har insett att jag är också en del av processen och problematiken som jag undersöker. Den kunskap som jag har tagit del av inom detta forskningsfält hjälpte mig att hitta min egen roll i denna undersökning där jag måste säkerställa en objektivitet genom att tolka den insamlade empirin utifrån respondenterna och inte utifrån mig själv.

Mina egna erfarenheter och position kan ha haft en inverkan för genomförandet av denna studie samt den kunskap som producerats fram. På grund av att jag kan vara en aning färgad av min egen "närhet" till problematiken samt att jag härstammar från samma land som en del av respondenterna. Men dock ser jag även detta som en positiv effekt, ett bättre förhållningssätt samt djupare reflektioner gentemot min studie och framförallt empirin. Genom att jag har en djupare förståelse och i den mening kännedom om olika mekanismer och processer som påverkar utländska akademikers ställning och mötet med den svenska arbetsmarknaden. Jag har försökt att gå in i forskarens roll med en självmedveten inställning om vilka etiska krav jag måste tillgodose för att uppnå en vetenskaplig forskningskvalitet. Det finns många gråzoner som hänsyn behöver tas till, en nyanserad och mångfacetterad bild såväl positiva som negativa aspekter.

6. Studiens tillförlitlighet

6.1 Validitet

För en kvalitativ ansats som min studie bygger på handlar validiteten om trovärdigheten bakom ens tolkningar av den insamlade empirin (Trost, 2010). Vid kvalitativ forskning strävar validiteten åt att man vill visa på trovärdigheten genom att exempelvis beskriva noggrant hur materialinsamlingen och analysen gått till och hur signifikant de är för ens syfte. Fokus ligger i att hela tiden förankra empirin med ens frågor och syfte för att verkligen se att det man tänkt mäta faktiskt mäts (Kvale & Brinkman, 2009).

För att uppnå en god validitet har jag utgått från en väl förankrad analysmetod, IPA. Denna metod är enligt min mening relevant för att kontrollera att ens studie är tillräckligt granskad för en valid analys. De olika stegen som finns inom IPA:s ramar kräver djupgående läsning, tolkning och analys av sitt manus flera gånger om. Detta är ett verktyg, en grundläggande del för att säkerställa att man uppnått en så valid analys som möjligt (Smith, Flowers & Larkin, 2009).

Utifrån ovanstående gällande kriterierna för validitet har jag under intervjuerna försäkrat mig om att respondenterna hade både uppfattat frågan korrekt och att jag även i den meningen förstått deras svar. Dessutom uppmanade jag även respondenterna till att säga till om det inte förstod något kring någon fråga. Fokus har under arbetsprocessen hela tiden varit att tillförsäkra mig på att empirins innehåll verkligen speglar respondenternas perspektiv och deras upplevelser utifrån frågeställningarna.

6.2 Reliabilitet

Begrepp reliabilitet betyder tillförlitlighet gällande olika mätningar inom forskningen. Jag kommer att utgå ifrån det symbolisk interaktionistiska perspektivet när jag talar om vikten av reliabilitet i min undersökning. Trost (2010) diskuterar vikten av detta begrepp för kvalitativa studier. Utgångspunkten för symbolisk interaktionsim är att vi är i en ständig pågående process som leder till att vi omvärderar vår livsvärld, utifrån erfarenheterna vi får genom mötet med andra människor samt utifrån nya situationer. Trost menar att bakgrunden till vår föreställningsvärld förändras successivt och leder till att svar på en och samma fråga förändras på grund av våra livsprocesser. Kvalitativa undersökningar innebär en balansgång d.v.s. att man som forskare måste tillförsäkra hög reliabilitet genom att fånga alla aspekter i t.ex. en

intervjusituation. Det är viktigt att uppmärksamma vad som händer under intervju, ställa följdfrågor om så behövs för att uppfatta vad intervju personen säger, både med ord men även med kroppsspråk, ansiktsuttryck och liknande. Följdfrågor måste vara på en nivå där de används för att säkerställa att forskaren har uppfattat det som respondenten säger. Men ska inte för den skull vara vägledande på något sätt i syfte att minimera risken för påverkan. Även forskarens roll har Trost diskuterat där han påpekar hur viktigt det är att vara så objektiv som möjligt i syfte att inte påtvinga sina egna åsikter och uppfattningar på den intervjuade personen (Trost, 2010).

Min studie bygger på dessa kriterier som diskuterats och hänvisats till här ovan om tillförlitlighet. Reliabiliteten har undersökts utifrån Trosts ramar. Dessutom har jag underbyggt tillförlitligheten genom att noggrant behandla och tydligt beskriva för er läsare de teoretiska perspektiven för studien samt viktiga begrepp. En tydlig genomgång om studiens genomförande och metodologiska ram har redogjorts, samt att genom arbetets gång har relevanta frågeställningar och syfte lyfts fram och besvarats.

Under intervjusituationen har jag försökt fånga olika aspekter som exempelvis hur interaktionen mellan mig och mina respondenter har utspelat sig. Vissa av dem har varit öppna och ville delge mig så mycket som möjligt av sina erfarenheter och kunskaper. Dock upplevde jag en skillnad mellan olika intervjuer då vissa har varit mer slutna och det var svårare att få en dialog med. Även när jag ställde följdfrågor i syfte att få lite mer djupare eller genomgående svar så har jag ändå fått respons i form av konkreta och begränsade gensvar. Det kan bero på olika saker beroende på i vilken grad olika människor känner sig bekväma i en sådan situation. Intervjusamtalet blir inspelat och själva atmosfären kan vara upplevd som en viss prestation då de intervjuade förväntas ge mig vissa svar som är relevanta och dessutom berör respondenten personligt. Det var en balansgång att kunna hitta samband och gemensamma tema i dessa utsagor eftersom respondenterna uppförde sig på så olika sätt under själva intervjun. En sak som jag tänkte på i efterhand var en specifik fråga där samtliga gjorde en paus i samtalet innan de svarade på frågan om etnisk diskriminering. Indirekt har samtliga uttalat sig om att etnisk diskriminering förekommer men att de själva inte upplevt att de blev diskriminerande. Då kunde jag verkligen se det som Trost (2010) har behandlat gällande olika livsprocesser. Respondenterna har kommit en bit på vägen och är en del av samhället vilket kan bidra till att de har en annan inställning och relaterar till sig själva på ett annat sätt än jag har förväntat mig. De har utvecklat en självmedveten reflexiv förmåga men

det är något som jag kände att de inte kunde sätta ord på när det gäller dem själva. Mina funderingar syftar på dilemman om jag hade fått samma svar om jag hade intervjuat de 10 eller 15 år tidigare när de var i inledningsfasen i sin etablering på arbetsmarknaden. Här vill jag påvisa hur samhällsprocesser vi ingår i förändrar vårt synsätt och uppfattningen om oss själva och vår livsvärld. Det är något man måste tänka på när forskningsområdet berör interaktioner mellan människor och komplexiteten i det hela blir ganska synlig.

7 Resultat

Analysarbetet i min studie utgår från de valda teoretiska utgångspunkterna, samt tidigare forskning. Detta skall återkopplas till studiens syfte och frågeställningar, samt den metodologiska ram som har utformats för studien. Syftet med min undersökning är att studera högutbildade personer med utländsk bakgrund, hur deras möte ser ut med den svenska arbetsmarknaden. Det insamlade empiriska datamaterialet, skall reflekteras kritiskt och återspegla respondenternas upplevda livsvärldar. Detta sker utifrån den semistrukturerade intervjun som har genomförts och är grunden för empirin.

7.1 Analys av empirin

I det första steget i analysprocessen av det transkriberade materialet fann jag ett antal nyckelord. Några exempel på detta är delaktighet, diskriminering, eget ansvar, självinsikt, ambitioner, förändringar i samhället, resurser respektive möjligheter samt positiv särbehandling. Vid omläsning och djupare genomgång identifierades ett antal kategorier exempelvis personliga preferenser, samhällets syn på utländska akademiker, rätt man på rätt plats, uppfattningar och föreställningar om ”Den andre”.

Vid ytterligare behandling av det transkriberade materialet kunde mönstret av nyckelord och kategoriseringar bindas samman till teman i slutanalysen som delaktighet, personligt ansvarstagande, betydelsen av utbildning, sociala kategoriseringar, etnisk diskriminering, strukturella förändringar på arbetsmarknaden, arbetsgivarens roll och samhällets föreställningar. För att försäkra mig om att analysen stämmer överens med det insamlade empiriska materialet gjordes omläsning upprepande gånger i syfte att säkerställa en mer valid analys.

Analysen presenteras i ett antal rubriker som har resulterat i de mest betydelsefulla teman för studien och det som utmärker sig i respondenternas livsvärld. Vidare har jag valt att i analysen benämna mina respondenter enligt följande: Respondent, A, B, C, D och E.

7.2 Delaktighet

I detta teman behandlas dels varför det är viktigt att vara delaktig i skolan och arbetsliv och dels hur man kan stödja och vad som krävs för att bli delaktig.

”Vad krävs det liksom vilket visade sig att man behövde komplettera sitt gymnasium så jag gick ju på folkhögskolan i Färgelanda och där under de 2

åren var det ju en av den bästa tiden faktiskt i mitt liv här i Sverige. Eftersom folkhögskolan gav ju en värdegrund, man fick bli delaktig i det svenska samhället, man lär sig demokratiska värderingar och så vidare så det var väldigt trevlig period faktiskt.” – Respondent A

Respondenten A upplevde att tiden på folkhögskolan gav kännedom om samhällets värdegrund. Respondenten kände sig delaktig i något som var utvecklande för honom. Han menar på att utbildning lönar sig inte bara kunskapsmässigt utan är även en viktig social arena för kulturella möten som främjas genom möjligheten till delaktigheten.

”Jag hade inte tillräckligt om kunskaper för arbetsmarknaden men med tiden man får liksom information och allt det här och då viste man lite mer än från början. Men nej en säker värdegrund och kunskap i början det hade jag inte.” – Respondenten E

Det första citatet visade betydelsen av att vara en del av skolans värld som viktig aspekt för delaktighet och lärande medan det andra citaten från respondenten E lyfter fram att man kan lära sig även praktisk i arbetslivet genom den kunskap man får på arbetsplatsen. Delaktighet beskrivs av respondenten E som en del av praktiskt lärande.

Respondenterna uttrycker att det är på själva arbetsplatsen eller skolan man lär sig och utvecklas. När respondenterna fick möjlighet att kommunicera med andra fick de till sig kunskaper om samhället och dess värdegrund. Båda respondenterna pratar om delaktighet fast på olika sätt men det verkar som att det finns en gemensam nämnare d.v.s. att de pratar om hur delaktighet bidrar till utveckling eftersom de som individerna får en aktiv roll. Genom att ingå i olika samhällsprocesser som exempelvis på arbetsplatsen kan de omvärdera sin livsvärld och anamma de värderingar som finns i samhället. I interaktionen mellan människor skapas en gemensam värdegrund. Denna värdegrund är en förutsättning för delaktighet och inkludering i den sociala gemenskapen (Wenneberg, 2001).

7.3 Personliga ansvarstagande

Respondenterna tar upp vissa viktiga aspekter som berör personliga egenskaper som kan vara avgörande när de gäller integration. Allting kan inte bero på samhället i sig utan även individen har eget ansvar i integrationskedjan.

”Jag ser från olika perspektiv, jag kan liksom inte komma till Sverige och säga jag är professor, läkare och har armarna i kors och jag väntar att jag ska få arbete och att jag gör ingenting själv åt mig, åt min situation.” – Respondent A

Respondenten A berättar om vikten av eget ansvarstagande för sin karriär utveckling i det nya landet. När en individ kommer till ett land ställs den inför en rad olika val, menar han på. Det räcker inte att visa upp jag är läkare ge mig ett arbete, utan man måste kämpa för att få komma vidare och få möjlighet till ett arbete inom sitt yrke. Vidare lyfter respondenten A fram att man måste göra det som krävs och kämpa för att komma vidare.

”Även välutbildade invandrare då får dem skärpa sig och liksom lära sig språket och visa framfötterna va. Man kan inte alltid tycka synd om sig själv och vänta på bättre tider va.” – Respondent A

Även respondenten B har liknande inställning som respondent A gällande eget ansvar och ambitioner.

”Varför ska jag nöja mig med att kunna jobba i butik när jag har möjlighet att göra något annat och liksom få bättre lön för att jag har ett annat språk. Varför ska jag vara nöjd varför, varför strävar inte jag åt att trappa på, stegen fast steget högre upp. Varför ska jag behöva nöja mig med vad som helst bara för att jag är arbetslös. Det gäller ju att vara flexibel, att ändra sitt sätt sitt gamla sätt.” Respondent B

Respondenten C talar om egna inställningar också och nämner att individens målmedvetenhet är utgångspunkten för vidare framgång trots omständigheterna och svårigheterna som exempelvis segregering.

”Det är viktigt att ha ett mål och sträva mot detta mål. Så allt är inte på något sätt bara segregering på arbetet utan det är väldigt mycket egna inställningar. Inställning på det här nya landet, hur ser jag på mig själv som är väldigt viktigt i det här.” – Respondent C

Mina respondenter pratar om olika förväntningar och att förutsättningarna kan variera utifrån individens vilja och förmåga att ta till sig värdegrunden och principer samt regler som gäller i landet de kommer till. Genom att visa att det finns en människa med resurser bakom ett annorlunda namn och visa viljan till att vara en del av kollektivet eller arbetsplatsen verkar vara avgörande. Att kunna kämpa trots svårigheterna tycks vara rätt inställning för framgång. Om det finns en stark vilja blir möjligheterna mer synliga och hinder kan övervinnas.

En bred arsenal av social och human kapital i form av kunskap, utbildning och erfarenheter är något mina respondenter har med sig. Det gör att de själva har en grund att utgå ifrån medan individerna med mindre resurser får större svårigheter i integrationsprocessen. När individens

humankapital bedöms utifrån grupptillhörighet hindras individuell utveckling på grund av avståndstagandet som finns i samhället gällande olika invandrargrupper (Behtoui, 2006).

7.4 Betydelse av utbildning

I det här temat behandlas respondenternas syn på utbildningens betydelse samt deras uppfattning om att utländska akademiker är outnyttjade resurser som finns i samhället.

”Sen alla dessa människor som är högutbildade det är liksom, dem är en oerhört stor resurs för samhället. Jag menar en högutbildad människa, Sverige har inte bekostat hans eller hennes utbildning en ända kronan, man är färdigt utbildad, bara ge mig möjligheter, verktyg för att jag ska kunna jobba.”

– Respondent A

Respondenten lyfter fram att de färdigutbildade utländska akademiker är en resurs, en tillgång som behöver uppmärksammas mer och ges bättre möjligheter till inträde på arbetsmarknaden.

Även respondenten B talar om vikten av att synliggöra dessa resurser och kompetenser som kommer in i landet men på grund av olika förutfattade meningar inte får en chans att etablera sig i arbetslivet. Respondenten menar att det även handlar om samhällets förlust eftersom resurserna inte utnyttjas.

”Fast egentligen är många av dem som kommer hit i dagens läge så kunniga mer kunniga än vad jag någonsin drömmer om att bli. Det gäller då nu att utnyttja kompetensen, se inte bara människa, se bakom henne. Vad finns det bakom den här fasaden, vad finns bakom den här mörka hyn eller mörka håret eller liksom dem mörka ögonen. Det finns något annat bakom det här, det finns en kapacitet, det finns en hjärna det finns något som klickar det finns en kompetens. Så fan utnyttja den, det gör ju att Sverige blir starkare, vi blir rikare och i slutändan gäller det oss alla.” – Respondent B

Ur ovanstående citat kan vissa viktiga aspekter urskiljas. Mina respondenter pratar om att utbildningen är viktig och ska respekteras oavsett var den är genomförd. Behtoui (2006) menar att utländska akademikers utbildning och erfarenheter kan väcka skepticism hos arbetsgivarna på grund av svårigheterna med att kunna applicera dessa kunskaper till Sveriges arbetsmarknad. Något som jag även har tagit upp i bakgrunden där rapporten från SCB (2013) visar att utlandsfödda akademiker har oftast ett yrke som kräver lägre utbildningskrav jämfört med inrikes födda.

En annan intressant aspekt värt att lyfta i detta sammanhang gällande utbildningen är något som de los Reyes (2001) talar om. Hon lyfter fram problematiken som berör invandrare med

högutbildning eftersom skillnaderna mellan utlandsfödda och infödda svenskar är störst inom den här gruppen. Trots att statistiken visar att chanserna till ett arbete ökar med högre utbildningsgrad, vilket i sig påvisar att det finns andra faktorer som påverkar utländska akademikers ställning. En av anledningarna kan vara att det ställs högre krav på språkfärdigheter för välutbildade då högstatus arbete kräver en högre nivå av språkkunskaper. Dessutom kan det finnas andra faktorer som inte kan statistisk bekräftas men är närvarande och påverkar samhällets syn på utländska akademiker. De los Reyes har utvecklat sitt resonemang genom olika teoretiska begrepp som social kompetens, kulturell avstånd och etnicitet. Dessa begrepp kommer vidare att behandlas och diskuteras i samband med temana etnisk diskriminering och samhällets syn på invandrare.

7.5 Sociala kategoriseringar

Respondenterna berättar och beskriver om vilka föreställningar som existerar i samhället gällande olika kulturella bakgrunder. Deras beskrivningar baseras på deras egna erfarenheter och upplevelser de haft i olika sammanhang som illustreras i citaten.

”När vi kom hit var vi ju exotiska. När jag gick på Kungsgatan liksom med jämnåriga både killar och tjejer liksom det var en stolthet för dem att gå bredvid mig. Här har vi liksom en kompis som kommer från utlandet.... exotiskt.” – Respondent A

”Nej nej idag det är inte... samma bild va liksom idag försöker folk dra ifrån sig invandrarna.” – Respondent A

Respondenten A uppmärksammar förändringstendenser gällande synen på invandrare. I början var en invandrare något nytt och exotisk men med tiden har samhällets attityd förändrats. Det är mer avståndstagande inställning som finns idag och tendenser till att betrakta invandrare som avvikande har växt fram över tid.

Respondenten B tar upp en annan aspekt som berör synen på invandrare utifrån olika förutfattade meningar om ens ursprung eller tillhörighet baserade på exempelvis ett utländskt namn. Hon kan inte klassificeras som invandrare på samma sätt på grund av sina språkfärdigheter vilket leder till att arbetsgivare blir förvånade då hon inte bekräftar deras föreställning om hur en invandrare är eller borde vara.

”De är lite förvånade över när jag öppnar min mun och talar svenska så har inte jag den här stora brytningen så det är det att jag tror att jag chockar dem. Så ibland har jag ringt och frågat om jag kan få en tid så har jag ju sagt vad jag

heter och mitt namn är ju utländskt men jag tror inte dem kopplar riktigt de när dem ser mig.” – Respondent B

En tredje aspekt som respondenten C talar om är att även utländska akademiker kategoriseras som en grupp trots att de kommer från olika länder, har olika utbildningar, erfarenheter samt individuella egenskaper.

”Vi behandlar alla utländska akademiker i nästa en och samma säck och det är ju också individer med olika mål, olika självförtroenden, olika utbildningar, olika förmågor och så allt möjligt så jag tycker den aspekt är viktigt att se efter individen efter dess, egen strävan” – Respondent C

Utifrån citaten väcktes många frågor om förändringen över tid när det gäller samhällets uppfattning av invandrare. Det handlar närmare sagt om ett kulturellt avstånd. Med utgångspunkt ifrån respondenternas upplevelser ser vi hur präglad en individ är av ens kulturella bakgrund och hur denna uppfattning har förändrats så drastisk från det exotiska till det främmande och avvikande.

Begreppet kulturellt avstånd som De los Reyes behandlar (2001) är viktig att belysa i det här sammanhanget eftersom dess innebörd är att man utgår ifrån den egna kulturen som normen och skiljer andra kulturer vilka betecknas som avvikande. Ett laddat begrepp som synliggör hur kulturellt avstånd används även i politiska sammanhang där vissa grupper anser att ökad invandring hotar välfärden. Själva idén om att något är avvikande från normen leder till uppfattningen om att invandrare inte kan bidra till någon samhällsutveckling.

De interaktiva kategorier som Hacking (2004) använder sig av handlar om hur vi kategoriserar människor utifrån beteendemönster, samt utifrån de institutionerna de är involverade i på grund av själva kategoriseringsprocessen (Hacking, 2004). Graden av främlingskap förstärks när man benämner invandrare som resurssvaga grupper och kategoriserar dem utifrån denna uppfattning. Våra föreställningar om ”Den andre” innebär att vi värdesätter varandras olikheter och på sådant sätt blir socialiserade i en värld, vi inte ser möjligheterna av att ta vara på varandras resurser (Hertzberg, 2003).

Emigration innebär oftast att människor på grund av blandningen och olika influenser omstrukturerar sina vanor och preferenser Wikström, (2009). I dagsläget är invandrare en grupp som måste gå igenom en rad radikala förändringar. Dels personliga då de måste omvärdera sin livsvärld och personliga preferenser vilket kräver tid och eget ansvar. Dessutom är integrationsprocessen lång och de inkomna får inte tillgång till den sociala

gemenskapen med majoritetsgruppen. Konsekvenserna av ovanstående blir att det skapas förutsättningar för olika kategoriseringar eftersom majoriteten vill förstå sin omvärld på något sätt och det främmande i sin tur tolkas som avvikande och obegripligt. (De los Reyes, Molina & Mulinari, 2002)

Ovanstående är några av de teoretiska kopplingar som kan användas för att förklara det som mina respondenter har berättat om. Föreställningar om invandrare utifrån kategoriseringar baserade på kulturella tillhörigheter har på sikt utvecklat en mer negativ och avståndstagande attityd i samhället.

7.6 Etnisk diskriminering

I detta tema behandlas respondenternas historia om deras uppfattning gällande hur invandrare betraktas på arbetsmarknaden. Deras berättelser är en indikation som även underbygger vad forskningen också påvisar att olika former av etnisk diskriminering förekommer. Men dessa tendenser är svåra att identifiera utifrån vad som egentligen ligger bakom denna diskriminering på arbetsmarknaden.

”Det var inte längesen när man liksom upptäckte att invandrarnamn, att deras ansökningar läggs åt sidan. Det blir bordlagt kanske det passar, passar inte även ungdomar som har studerat vi säger i våra universitet och så vidare och på grund av deras namn, religion, etnisk bakgrund, kanske har kommit i skymundan på något sätt va.” – Respondent A

Utifrån respondenten A illustreras hur nära förknippat en människas kulturell och social tillhörighet är i relation till etnisk diskriminering som finns i samhället. Vilket ofta blir enligt respondentens uttalande en nackdel för invandrare eftersom kategoriseringar som existerar i samhället reflekteras även i arbetslivet.

”det finns tyvärr också en diskriminering på arbetsmarknaden uttalande och ofta outtalad på något sätt det du inte kan ta på och säga det är just det som är anledningen och då kan dem säga ja men det är rätta kompetensen som sökes och annat men vi vet att det handlar om det, diskriminering då.”

”det kan bero på väldigt många saker det kan bero väldigt ofta på okunskap, det kan bero på att man inte tror att utbildningar som är gjorda i dessa länder motsvarar svensk nivå på något sätt och man känner sig ohh vad mycket jobb” – Respondent C

Respondent C skildrar utifrån sitt perspektiv svårigheterna i att faktiskt bedöma och avgöra vad som egentligen blir etnisk diskriminering i och med att det finns flera väggar att undan gå

erkännandet och bekräftelse av etnisk diskriminering. I viss mån kan det handla om okunskap som respondenten framhäver i citatet eller en byråkratisk orkeslöshet att arbeta med dessa frågor som berör diskriminering då etableringsinsatser är krävande och omfattande.

De los Reys har (2001) lyft fram hur svårt det är att greppa problematiken som berör etnisk diskriminering. Hon har belyst etnicitetens betydelse utifrån dess dynamiska förhållande till arbetsmarknaden. Innebörden av själva begreppet förknippas med invandrarens särställning på arbetsmarknaden på grund av avvikande erfarenheter eller beteendemönster. De los Reyes skriver vidare och benämner begreppet etnicitet som en diskurs i den meningen att den förknippas med avvikande egenskaper för invandrare, vilka betraktas som bestående och oförändliga egenskaper. Den genomförda studien av Carlsson och Rooth (2007) påvisar att etnisk diskriminering förekommer i ganska stor omfattning redan vid första utsorteringsprocessen vid nyanställningar på grund av förutfattade meningar om individens annorlunda namn, tillhörighet eller egenskaper.

Skribenterna De los Reyes, Molina och Mulinari (2002) skildrar även hur främmande invandrarkulturer betraktas utifrån kulturella skillnader och den etniska tillhörigheten. Betydelsen av sådana jämförelse i förhållande till majoriteten leder till en reproduktion samt legitimering av rådande förhållande i samhället då grunderna för olika kategoriseringar upprätthålls och etnisk diskriminering möjliggörs.

Tillhörigheten är en känslig fråga när det pratas om invandrare något som även undersökningen om integrationens paradox påvisar (de Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014). Gruppen som undersöktes i deras studie var relativt bra integrerade i samhället utifrån bedömningsfaktorerna utbildning, arbete och inkomst. Trots sin höga status utifrån yrkesrollen har undersökningen visat att det är ingen garanti för integration.

Även Wikströms definition av etnicitet (2009) innebär att man utifrån olika särskiljande faktorer betraktar en grupp av människor som avvikande i förhållande till majoriteten. Ett sådant synsätt möjliggör att kategoriseringar upprätthålls då majoriteten anses som normen och allting annat bedöms utifrån hur mycket den avviker från normen. Den etniska bakgrunden eller tillhörigheten har en negativ laddning utifrån etnicitetens betydelse och dess påverkan på samhällets syn på det annorlunda. Kategoriseringar leder till att upprätthålla konstruktioner av etnicitetens negativa laddning. Vi får ett samhällstillstånd som upprätthåller hinder för utveckling av sociala identiteter, politiskt deltagande, tillgång till välfärden, inträde till arbetslivet och den sociala gemenskapen med majoriteten (Wikström, 2009).

7.7 Strukturella förändringar på arbetsmarknaden

I detta tema behandlas hur strukturella förändringar på arbetsmarknaden har reformerat hårdare inträdeskrav i arbetslivet. Dessa strukturella förändringar utifrån respondenternas upplevelser har generellt påverkat invandras ställning på arbetsmarknaden. I enlighet med respondenternas uttalande kan vi konstatera att det idag är ett tuffare och hårdare klimat för att kunna träda in i arbetslivet. Men trots hårdare krav beror det dock i slutändan på efterfrågan.

”Men 60, 65, 70-talet det fanns det så mycket jobb för den målgruppen som inte har höga utbildningar. Idag tyvärr är det högutbildning, diplom till allting annars du kan aldrig riktigt få chans att komma in i arbetslivet.” -Respondent A

”Mitt hjärta blöder för ungdomar som inte kan få arbete. Jag menar på den tiden jag var inte äldre än dig 20 åring plus liksom, man kunde få jobb, tre jobb om man liksom om du vill och dem drog i dig kom och jobba hos oss. Idag det är inte så.” – Respondent A

Respondenten talar om hur arbetsmarknaden har förändrats. Tidigare var det mycket lättare att få ett arbete då efterfrågan var stor. Med samhällets utveckling förändrades förutsättningarna för att kunna få ett arbete och i takt med utvecklingen har kraven blivit allt hårdare.

”det är högre krav idag som ställs på arbetskraften framförallt arbetslivserfarenheter plus att man måste ha kontakter så både utbildning och erfarenheter så inträdeskraven på arbetsmarknaden är höga och ja det är tufft.” – Respondent D

”Det var ganska lätt att hitta jobb eftersom det var brist på tandläkare här i Sverige så jag upplevde inga problem med det. Jag sökte ju direkt genom olika kliniker och så hade jag ju en kompis som också jobbade som tandläkare så det var inga problem att börja jobba där” - Respondenten E

Utifrån citaten här ovan kan vi tydligt se att en människas resurser kan bli till ett hinder eller en möjlighet beroende på sammanhanget dvs. efterfrågan på arbetsmarknaden. Exempelvis påpekar respondenterna att om det är ett bristyrke, då är den etniska tillhörigheten eller språkkunskaperna inte så avgörande eftersom kompetensen är en bristvara.

Respondenterna uttrycker och förklarar ett paradoxalt mönster att när det är frågan om utländska personer diskuteras olika hinder som etnisk tillhörighet, språkbarriärer, kompletteringar, okunskap, föreställningar om det okända något som även forskningen betonar, vilket kommer att fördjupas och utvecklas mer under slutdiskussionen. Men dessa kriterier försvinner helt plötsligt när det handlar om ett bristyrke, då är en invandrare accepterad på grund av efterfrågan. Citaten utifrån respondenternas upplevelser visar på

tydligt hur förändringarna på arbetsmarknaden leder till att vissa grupper hamnar i ett utanförskap och blir marginaliserade. De strukturella förändringarna leder till att invandrare får en försämrad ställning på arbetsmarknaden.

I rapporten från SOU (2010:88) visas det upp hur strukturomvandlingarna samt förändringar i arbetslivet har påverkat och ännu mer försvårat utrikesföddas ställning på arbetsmarknaden. Efterfrågan på en mer formell utbildning har ökat drastiskt och kompetenskraven har höjts. Situationen har nog försvårats mest för invandrare vars kultur och språk anses som avvikande från Sveriges kulturella ramar. Dessutom betonas det i samma rapport om effekterna kring hur Sverige har genomgått omfattande strukturomvandlingar på arbetsmarknaden. Dessa strukturella förändringar har bland annat kommit fram som en effekt av globaliseringen som medför teknologiska samt organisatoriska förändringar. Det har lett till att vår arbetsmarknad inte är lika rik inom industrisektorn som förr då den har på senaste tid avtagits medan servicesektorn tagit sin framåtmarsh. Utrikes födda är dessvärre den grupp som drabbats hårdast av dess förändringar eftersom de har varit överrepresenterade inom de yrkesområden som nu har minskat drastiskt. Ytterligare tendenser till segregering i arbetslivet på grund av de strukturella förändringarna i olika sektorer har medfört till högre krav för anställningsbarhet vilket i sig drabbar utsatta resurssvaga invandrare (SOU, 2010:88).

7.8 Arbetsgivarnas roll

I detta tema skall arbetsgivarens roll behandlas. Respondenterna talar om sina erfarenheter av hur utländska medborgare betraktas på arbetsmarknaden, hur komplexa dessa frågor kan vara när det handlar om att bedöma kompetensen som en utländsk person har med sig. Respondenterna berättar om ett betydande problem på arbetsmarknaden, nämligen arbetsgivarnas kriterier vid anställningar.

”Jag har hela tiden hävdat att liksom rätt person på rätt plats. Har du dem meriterna och du visar framfötterna och du visar att du är engagerad, gör ett bra jobb så tror jag att individer är uppskattade. Som sagt ibland man ser liksom att man är anställd på ett jobb bara för att man är invandrare bara då för att arbetsgivaren skall skydda sig nu har vi gjort rätt fast det är bara en skev bild som ges.” – Respondent A

Respondent A upplever att arbetsgivarna anställer invandrare inte enbart för deras kompetens eller kapacitet. Utan det handlar om att vissa upp en bild av att de tänker på vikten av mångfald på arbetsplatsen, medan det i själva verket handlar om att det ska se bra utåt.

”Det kan också vara så att det är en utmaning för många arbetsgivare att hantera mångfald. Mångfald om man hanterar det på rätt sätt kan det berika arbetsplatser men mångfald som inte hanteras rätt kan skapa många problem på arbetsmarknaden och nu pratar jag också utifrån rollen som chef därför att det ställer högre krav på ledare, chefer så och det ställer högre krav också på något sätt för alla anställda, att man ska förstå varför en person gör som den gör som de andra inte gör” – Respondent C

Respondentens C resonerar på ett annat sätt jämfört med A:s uttalande. Hon belyser problematiken utifrån svårigheterna och utmaningarna som mångfalden för med sig. Hon uttrycker djupare förståelse för kraven som ställs på ledare och medarbetare inom en organisation. Där det behövs kunskap om hur mångfalden ska hanteras på bästa möjliga sätt i och med att anpassning krävs från båda sidor.

”ja alltså i och med, det är svårt att komma in på en arbetsplats, det är svårt att få ett jobb men det är också svårt för arbetsgivarna att bli av med folk känns det som och då väljer man kanske att satsa på säkra kort istället för att prova något annat och våga. Så att det kan bero på det att en del regler och sen att man är rädd att anställa fel person för att det kostar också pengar va och då väljer man kanske det säkra och trygga kortet framför det osäkra och okända.” – Respondent C

Vidare påtalar respondenten C att det även finns utifrån ekonomisk synpunkt ett dilemma hos arbetsgivarna. Det kan innebära en kostnad att anställa en person som inte fungerar bra eller anpassar sig tillräckligt på en arbetsplats. I den mån kan det efter anställningen vara svårt att avskeda denna person i och med att även de har sitt eget skydd. Utifrån ovanstående förklaring kan det bland arbetsgivare finnas en viss osäkerhet som också har sin grund i okunskap kring anställningar vid personer med utländsk bakgrund. För att inte hamna i detta dilemma respondenten beskriver väljer arbetsgivarna istället att satsa på det man faktiskt har kännedom om.

En relevant teoretisk förankring till detta tema om arbetsgivarnas roll kan kopplas till vad som framgår i Hertzbergs avhandling, (2003) gällande arbetsförmedlingen. Vid nyrekryteringar har arbetsförmedlarna möjligheten att påverka anställningskraven eller bidra till kompetensutveckling för arbetssökande så att de kan uppnå de krav som efterkrävs.

Med andra ord ligger ett stort ansvar hos arbetsgivarna som kan både styra och påverka rådande förhållanden på arbetsmarknaden. Detta är något som även lyfts fram av statens offentliga utredningar, SOU (2010:88) som skildrar vikten av arbetsgivarnas roll. De har en makt i att kunna ge någon en chans att etablera sig inom arbetslivet i den meningen även

klassa människor efter deras grad av effektivitet samt bedöma om en individ är tillräckligt anställningsbar för ett visst arbete. Arbetsgivarna har därför ett stort ansvar men också i den bemärkelsen en maktagenda. Deras roll är en avgörande faktor för integrering av inte bara för utländska akademiker utan generellt för invandrare.

De strukturella förändringarna på arbetsmarknaden har påverkat anställningskraven i allmänheten eftersom kompetenskraven för anställningar har höjts avsevärt vilket har drabbat invandrargrupper ganska hårt. Speciellt drabbade är de grupper vilka avviker mest språkmässigt och kulturellt från Sveriges rammar. Arbetsgivare kan tendera att ha ett avståndstagande förhållningssätt gällande invandrargruppen med kompetens och utbildning som är svåra att implementera på Sveriges arbetsmarknad (SOU, 2010:88).

7.9 Samhällets föreställningar

I detta tema redovisas hur respondenterna upplever samhällets syn på invandrare och dess ställning på arbetsmarknaden samt hur de själva anser att invandrare bör betraktas och behandlas.

”Sen det där med kvotering, det har snackats mycket om det i samhället och kvotera hit och dit. Invandrarna vill ju inte bli kvoterade, invandrarna vill att rätt man på rätt plats har jag meriter ge mig jobb, har jag inte meriter vill jag inte knuffa någon annan som har bättre meriter än mig bara för att jag är invandrare” - Respondent A

Respondent A upplever att det sker en positiv särbehandling i form av olika kvoteringar men han själv anser att invandrare inte vill särbehandlas på något sätt utan konkurrera på arbetsmarknaden under samma villkor som alla andra.

”Vad är det för koder som vi ska ha? Vad är normaliteten? Vem sätter den gränsen?! Så jag tycker att det är väldigt många arbetsgivare som känner med dagens press att dem inte orkar lägga tid på sånt utan då tar man något som är enkelt och så och som inte kräver liksom drastiska organisationsförändringar.”
– Respondent C

Respondent C lyfter frågeställningar gällande normalitetens innebörd. Hon menar nog på att normaliteten kan betraktas olika beroende på vem som bestämmer vad som är normalt eller avvikande i olika sammanhang. Frågan som underförstått genomlyser hennes resonemang är orkar samhället med en sådan genomgripande förändring i våra attityder och föreställningar om ”Den andre” eller tar vi enklare nödlösningar istället.

”En del av våra kollegor är såhär, dem bara liksom skiter i det bara för att deras ord går före alla andras. Men jag har varit då nog med att nej för det är inte så, vi är alla lika värda. Det spelar ingen roll vart jag kommer ifrån, fan jag äger ett svenskt medborgarskap.” – Respondent B

Respondenten B pratar om vikten av att skapa förutsättningar för ett samhällsklimat där alla kan känna tillhörighet till det landet man bor i oavsett ens bakgrund samt att alla ska känna sig lika värda här.

”Det är olika. Det beror på vart man jobbar någonstans, alltså statligt så tror jag inte att man vågar på något sätt trampa på någon annan. Man måste visa hänsyn det är liksom en stämpel att man måste göra rätt ifrån sig för att man kan bli stämd. Man kan överklaga så det är en lång process och jag tror att man vinner i slutändan, för att det är diskrimineringslagen som går in. Men inom den privata sektorn. Det gör att de som har en utländsk bakgrund om de inte är starka nog och har oturen så tror jag dem hamnar utanför och i värsta fall, ja jag tror de avskedas från sina jobb. Men allmänt så tror jag att de flesta jobbar med tanken på att facket är bakom. Sedan kan vi inte bortse från att det finns udda människor som säger men ni utlänningar kommer hit och tar våra jobb ni borde ta städet det är det ända ni borde ta.” – Respondent B

Samhällets attityder samt olika uppfattningar om invandrare på arbetsmarknaden lyfts fram av respondenten B. Hon uttrycker att det är svårare att kämpa för sina rättigheter gällande invandrare som arbetar inom den privata sektorn eftersom det är inte lika lätt att stå på sig. De privatägda sektorn kan avskeda arbetare de inte vill ha på sin arbetsplats med olika förklaringar om exempelvis arbetsbrist. Om en arbetare inte är tillräckligt stark och inte vet sina rättigheter blir det lättare för arbetsgivare att komma undan. Medan det inom statliga sektorn är en svårare process menar hon på. Om någon skulle råka ut för diskriminering finns det diskrimineringslagen som skyddar deras rättigheter på ett bättre sätt vilket i sig kan resultera att de blir accepterade på ett annat sätt.

Utifrån ovanstående citat av respondenters upplevelser kan vi se att arbetsmarknaden består av många olika delar där flera aspekter spelar in. Individens ansvar, beroende på hur man är som person, hur man förhåller sig till olika förhållande samt vilket yrke man har. I relation till arbetsmarknaden handlar det från samhällets sida om vilka värderingar vi har, hur vi uppfattar andra människor och hur vi tar vara på människors resurser.

I citaten illustrerades även att förutfattade meningar och fördomar går att påverka men det krävs en stark individ som vågar ta denna kamp. Även om du är ”legitimt” svensk medborgare blir du dock inte accepterad fullt ut på grund av förutfattade meningar som finns i

samhället. Dessa uppfattningar legitimerar existerandet av ett "Vi och Dem" perspektiv. En teoretisk förankring som kan vara aktuell här i detta sammanhang är Wikströms, (2009) begreppsdefinition av etniciteten som social konstruktion. Den sociala ordningen d.v.s. samhället som definierar etnicitet är viktigt att granska och kritisera för att undersöka hur etniska kategorier formas och legitimeras. I och med att det är på grund av dessa kategoriseringar etnisk diskriminering existerar (Wikström, 2009).

Respondenternas resonemang betonar även samhällets roll d.v.s. att samhället bär ett ansvar, att skydda våra medborgare till exempel genom en diskrimineringslag. Idag är det en merit att som individ med utländsk bakgrund ha dubbla identiteter och flerspråkighet. Men i relation till det behövs det en djupare acceptans för våra olikheter. Det bör impregneras i vårt tankesätt, i vårt samhällsklimat och inte bara på den politiska arenan utan ute bland människorna i det offentliga samtalet.

8 Slutdiskussion

De centrala och återkommande gemensamma temana har hittills i undersökningen belysts och presenterats som utdrag ur datamaterialet. Där var och en av respondenternas intervjuresultat har analyserats var för sig i enhet med IPA:s ram för analysmetoden. I det här avslutande avsnittet tänker jag ytterligare lyfta empirin och ge en mer fördjupad analys och diskussion med utgångspunkt att tydligt koppla teorin och ge mer koncisa återkoppling till mitt syfte och frågeställningarna för studien.

Syftet med studien var att undersöka utländska akademikers upplevelser av mötet med, och inträdet på, den svenska arbetsmarknaden.

Respondenterna beskriver arbetsmarknaden utifrån deras erfarenheter och upplevelser där många perspektiv har lyfts fram. Problematiken som utländska akademiker bemöts av på arbetsmarknaden berör en omfattande komplexitet där flera olika faktorer påverkar. Fokus för den här studien har riktats till respondenternas livsvärld utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv med huvudfokus på etnicitet som socialkonstruktion. Sammanfattningsvis kommer detta kapitel behandla studiens frågeställningar utifrån min empiri i relation till etnicitet samt koppling till tidigare forskning. Den genomförda undersökningen har analyserats och setts genom flera sammanhang d.v.s. genom samhället, gruppens och individens perspektiv. I syfte att verkligen kunna nå ut till respondenternas livsvärldar har öppna frågor ställts och respondenterna fick möjlighet att prata utifrån sina egna individuella erfarenheter och utifrån sin yrkesroll då de genom sina arbetspositioner har en kunskap om olika samhällsprocesser.

En relevant aspekt värd att lyfta innan studiens slutdiskussion skall behandlas utifrån mitt resultat är att mina respondenter är personer som är anställda och relativt bra integrerade både på arbetsmarknaden och i samhället. Det påvisar att de personerna jag har intervjuat har möjlighet att påverka attityder i sin yrkesposition. Det är en betydelsefull infallsvinkel att skildra eftersom människor själva förändras också genom de samhällsprocesser de ingår i. Samtliga respondenter uttalar sig om att de själva inte har upplevt något hinder eller annorlunda bemötande på grund av sin etniska tillhörighet, men samtliga säger också att de har kännedom om att andra i deras omgivning haft svårigheter med etableringen på arbetsmarknaden. En möjlig tolkning i denna beskrivna kontext kan vara att de har en förändrad syn, eftersom de själva har blivit en del av majoriteten och kanske inte längre har samma anknytning till problematiken gällande de första kontakterna med samhället och arbetslivet.

Vidare vill jag nämna att alla framkomna teman i denna studie skulle kunna tolkas som hinder eller möjligheter beroende på situation. Jag har dock valt att lyfta de teman under respektive frågeställning som framhölls som specifikt hindrande eller främjande för respondenternas upplevelse av etableringen och mötet med den svenska arbetsmarknaden.

Vilka hinder kan försvåra etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker?

Under studien framkom en rad olika faktorer kopplat till denna frågeställning. Fem av de för studien framkomna temana utmärkte sig som särskilt hindrande enligt respondenterna; kulturella förutsättningar eller kategoriseringar, etnisk diskriminering, strukturella förändringar på arbetsmarknaden, arbetsgivarens roll, och samhällets föreställningar.

Etnisk tillhörighet har i min studie upplevts som ett hinder då den ger upphov till etnisk diskriminering för personer med annan etnisk härkomst redan i början av etableringsfasen på arbetsmarknaden. Resultat av min studie tyder på att etnisk diskriminering förekommer men att den är svår att greppa eller motverka. I och med att det saknas tydlighet i forskningen om hur den uttrycker sig i verkligheten och på vilka grunder. Okunskap om utländska akademikers kompetens samt uppfattningen om personer med annan etnisk härkomst att de är avvikande är några av exempel, som har framkommit i min studie som möjlig förklaring av eventuella orsaker till etnisk diskriminering

Detta går i linje med tidigare forskning då begreppet etnicitet förklaras som symbol för etnicitetens negativa fokus där majoriteten har negativa uppfattningar om invandare och dess egenskaper. Något som de los Reys har behandlat (2001) genom att förklara etnicitetens symboliska innebörd och dess betydelse för invandrarnas underordnade ställning både i samhället och på arbetsmarknaden.

Vidare har mina respondenter lyft fram att uppfattningen av invandrare har förändrats över tid. Förändringen av samhällets attityder har inte gått i positiv inriktning vilket i sig är ett hinder också då det avståndstagande inställningen från samhället sida ger upphov till förstärkning av kulturellt avstånd mellan majoriteten och andra minoritetsgrupper. Även inom den kulturella sfären har tillhörigheten fått en negativ laddning och kan ha bidragit till utveckling av negativa uppfattningar om invandrarens kulturella och sociala tillhörighet.

Forskningen påvisar att det finns tendenser till att utgå ifrån den egna kulturen som den rådande normen i samhället. Konsekvenserna av dessa uppfattningar öppnar inte upp eller skapar utrymme till den sociala gemenskapen och erfarenhetens utbyte mellan olika kulturer

eftersom fokus ligger på varandras olikheter, det skapar en social skiljelinje mellan invandrare och svenskar. Skribenterna De los Reyes, Molina och Mulinari, (2002) belyser denna problematik utifrån människornas behov av att förstå sin omvärld med hjälp av olika kategoriseringar.

Utvecklingen av informationssamhället med minskad industrisektorn har haft stark påverkan på utländska akademikers ställning på arbetsmarknaden men även alla invandrare generellt sett. Ökade kunskaps- och erfarenhetskrav vid anställningar har lett till att invandrades anställningsbarhet har begränsats av de strukturella förändringarna på arbetsmarknaden. På grund av olika orsaker bland annat bristande nätverk, begränsade yrkeserfarenheter och liknande hinder. Statens offentliga utredningar har gjort olika undersökningar där det framkommer att invandrare är en av de grupperna som har drabbats hårdast av arbetslöshet på grund av strukturella förändringar inom olika yrkessektorer (SOU, 2010:88). Här finns det några undantag när det gäller bristyrke och efterfrågan på speciell kompetens. I dessa fall är samhällets behov avgörande vilket min studie också har belyst. Om kompetensen är en bristvara då samtalas det inte i lika hög utsträckning om kulturella eller etniska tillhörighetens betydelse. En av mina respondenter som är tandläkare belyser hur det inom hans yrke inte var något problem att få ett arbete.

Utländska akademikers kunskaper blir resurser som inte utnyttjas eller utnyttjas beroende på efterfrågan på arbetsmarknaden. Det är en spegelbild av samhället generellt sett. Invandrare kategoriseras som avvikande men attityder förändras beroende på rådande konjunktur. När det finns gott om arbete och arbetslösheten inte är så hög då är debatten om invandringen inte lika negativ. Men när arbetslösheten är hög och ekonomin sämre anses invandrare som problematiska eftersom de tar arbeten ifrån majoritetsbefolkningen eller hotar välfärden. På grund av ökade sociala kostnader för deras försörjning utifrån vad som presenterades i resultatet av respondenterna.

Ett annat avsevärt hinder att lyfta fram ur respondenternas livsvärld och uttalande är arbetsgivarens roll som har en stark påverkan och inflytande för utländska akademiker och deras möjlighet till inträdet på arbetsmarknaden. Det blir svårt att avgöra vad som beror på invandrades bristande inträde: okunskap, förutfattade meningar eller rent sagt diskriminering. Å ena sidan ställs det högre krav på arbetsgivarna med tanke på att de ska ha kunskap om utländska utbildningar, kunna jämföra dem med motsvarande svensk utbildningsgrad, samt ha förståelse för andra kulturer. Å andra sidan ska de ha viljan och ambitionen att kunna förstå

att mångfald berikar våra arbetsplatser men under förutsättning att mångfalden hanteras på rätt sätt.

Vikten av arbetsgivarens roll går i linje med vad som framgår i statens offentliga utredningar, (2010) samt även Hertzbergs avhandling, (2003). Deras forskningsunderlag har problematiserat arbetsgivarnas roll och kommit fram till betydelsen av arbetsgivarens roll för påverkan av anställningsvillkor på arbetsmarknaden. De har ett ansvar och möjlighet till påverkan av anställningsförhållandena för utländska akademiker samt invandrare i allmänhet.

Samhällets föreställningar om invandrare är det sista utmärkande temat gällande denna frågeställning om olika hinder på arbetsmarknaden. Respondenternas uttalande om detta ämne tar upp att invandrare inte på något sätt vill särbehandlas varken positivt eller negativt, utan vill bli sedda som lika värda individer som alla andra svenska medborgare. Ur mitt empiriska material utifrån respondenternas upplevelser av samhällets föreställningar framkommer det uppfattningar om samhällets attityder gällande vad som är avvikande respektive vad som anses vara normalt d.v.s. den rådande normen måste diskuteras och kritiserar för att kunna skapa grunden för förändring.

Ovanstående kan underbyggas teoretisk utifrån det socialkonstruktivistiska synsättet på samhället baserat på Wennebergs resonemang, (2001) om kritisk inställning till rådande samhällsmekanismer. Det innebär att kritisk granskning av någon företeelse hjälper till att skapa en överblick hur olika samhällsprocesser påverkar varandra och hur helheten hänger ihop samt vilka konsekvenser det kan innebära för den enskilde individen. Den teoretiska kopplingen underbygger mina respondenters uppfattningar om hur samhället ser på utländska akademiker utifrån olika sociala kategoriseringar, individens egenskaper och resurser blir färgade av etnisk, social eller kulturell tillhörighet. Wennebergs (2001) tolkning av sociala samhällsprocesser är relevanta eftersom han vill påvisa samhällets föränderliga natur.

Vilka faktorer kan främja etableringen på arbetsmarknaden för utländska akademiker?

Delaktighet, personligt ansvarstagande och betydelsen av utbildning är ett antal faktorer som utmärkte sig som särskilt betydelsefulla ur studiens empiriska material och vilka är kopplade till ovanstående frågeställning. Dessutom kommer ytterligare ett antal främjande möjligheter för utländska akademiker att behandlas och belysas men som var mer framträdande ur forskningen och teorin.

Delaktighet är ett tema som mina respondenter har lyft fram som en möjlighet till inkludering i samhället inom olika sociala arenor som skolans värld och arbetsplatsen. Den aktiva rollen som individerna får i kommunikationen med andra möjliggör kulturella möten där man får kunskap och erfarenhetsutbyte av varandra. Invandrare får insikt i de rådande normer och värderingar som gäller både i det offentliga samhället men även i det sociala samspelet. Det är en möjlighet till utveckling och motverkande faktor till passivisering av individerna.

Dessutom har de personliga möten även en funktion inom den kulturella sfären då det i kommunikation skapas möjlighet att tillsammans utveckla gemensam förståelse för samhällets demokratiska värdegrunder (Wenneberg, 2001). Även i relation till vad forskningen skildrar är att ett aktivt deltagande i olika samhällsprocesser en bidragande möjlighet till bättre integration i det civila samhället också (Hjerm, 2013).

En gemensam nämnare för respondenterna var betydelsen av ett personligt ansvarstagande. En individs personliga egenskaper målades upp som ett avgörande element inom integrationsprocessen och själva mötet med den svenska arbetsmarknaden för utländska akademiker. Enligt respondenterna framgick det att allt ansvar och organisering av integrationen inte kan hänvisas endast till samhällets sida, utan även individen bär ett ansvar. Det handlar om att ha en vision och ambitioner d.v.s. att vara målmedveten. Det är en utgångspunkt för att kunna lyckas för möjligheten att kunna göra karriär och få ett fäste i arbetslivet. Alla respondenter betonade i någon mening vikten med att ha en stark vilja i detta samhälle. Utan individens egen inställning om kampen för sin rätt till att bli både accepterad i samhället och få konkurrera under samma förutsättningar som majoritetsbefolkningen på arbetsmarknaden blir det svårt med förändring. Men den inre styrkan och ens egen drivkraft kommer ifrån deras nivå av social och humankapital de har med sig i form av högutbildning, social och anpassnings förmåga och liknande.

Betydelsen av human och social kapital i förhållande till arbetsmarknaden har behandlats i tidigare forskning av Behtoui (2006). Han menar på att det finns en tendens till att utländska examina inte betraktas på samma sätt jämfört med svensk utbildning eller yrkeserfarenhet, vilket i sig är en bidragande faktor till svårare etablering av utländska akademiker. Men utifrån min studie visar resultatet att trots denna uppfattning och hinder kan respondenternas human och socialkapital bli en drivkraft som gör, att de inte ger upp utan använder sig av sin ”arsenal” och bygger på med eget initiativtagande med ny kunskap om det samhället de kommer till, vilket i slutändan bidrar till deras framgång och utveckling.

Diskussionen om vikten av en individs utbildning som respondenterna uttalar sig om kan underbyggas och kopplas till av vad som framgår i Statens offentliga utredningar. Det går i linje med deras forskning som tyder på att det är viktigt med utbildningsåtgärder i olika former. Statens undersökningar påvisar hur viktigt det är att skapa förutsättningar för utbildning eftersom det är en av de avgörande faktorerna för integration (SOU 2010:88). Även Berggren och Omarsson studie, (2001) har behandlat problematiken gällande vilka faktorer som påverkar integrationsprocessen. Där lyfts bland annat vikten av en snabbare validering av utländska betyg fram som en viktig förutsättning för etablering på arbetsmarknaden.

Utifrån resultatet kan vi fastställa att det är av centrala mening att påvisa hur viktigt det är att ta vara på människors resurser när de kommer hit, speciellt för de som redan är högutbildade. Hit kommer utländska akademiker som har kunskap och är beredda att utvecklas som individer. Dessutom är det av betydelse att ta upp att alla yrken ska värderas och respekteras, fokus ska inte ligga på enbart bristyrken. Situationen på arbetsmarknaden ska inte avgöra vilka yrken som ska vara mer värdefulla än andra. En tandläkare är en bristvara här, vilket gör att en tandläkare med utländsk utbildning får ett arbete mycket lättare jämfört med andra med utbildning inom andra yrken och då gäller inte längre samma kriterier vid anställning. Mina respondenter har uttryckt i flera sammanhang ”rätt man på rätt plats” vilket innebär en önskan om att alla ska anställas utefter samma kriterier och förutsättningar.

Ytterligare en gemensam och återkommande uppfattning som är signifikant att lyfta fram ur det empiriska materialet är respondenternas allmänna uttalande om förändringar på arbetsmarknaden. I enlighet med min studies resultat skildras det att fler arbetsmöjligheter öppnas upp för utländska medborgare där en ny marknad skapas i förhållande till arbete med nyanlända. Arbetsmöjligheterna förbättras dock i relation till mottagande av de stora flyktingvågorna d.v.s. förankrat till en allt mer heterogen kundkrets (de Los Reyes, 2001). Det gestaltar ett mönster av en motsägelsefull karaktär, att högutbildade invandrare arbetar för andra invandrare. Den kulturella kompetens blir sedd som en tillgång i syfte att underlätta bemötandet samt mottagandet av andra utlandsfödda inom den offentliga sektorn t.ex. inom migrationsverket, arbetsförmedlingen och liknande.

Detta mönster som har växt fram är relevant att analysera och uppmärksamma eftersom liknande tendenser finns ute på den internationella arenan. Mina respondenter skildrade att invandrades etniska bakgrund och kulturella kapital har börjat bli till en tillgång i samband

med arbetet för andra invandrare. Det i sig kan betraktas som positivt då det är främjande och ger mer arbetsmöjligheter. Men vid en djupare analys och utifrån empirin kan det tolkas som tvivelaktigt fenomen eftersom det speglar samhällets behov och inte samhällets syn gällande jämställdhet och integrering. En möjlig tolkning hade kunnat vara att om inte dessa möjligheter uppkommit i takt med flyktingmottagandet hade invandrares resurser kanske inte setts som tillgångar i denna beskrivna kontext.

Den internationella forskningen lyfter fram och betonar hur viktigt det är att studera våra attityder i samhället (de Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014). Studien som är genomförd i Nederländerna framhäver att invandrare som har relativt hög status d.v.s. är mer integrerade samt högt utbildade, upplevde både diskriminering och nedvärdering från samhällets sida. Detta ger då upphov för dessa minoritetsgrupper att skapa en negativ inställning till samhället där invandrare orienterar sig mer mot sina egna grupper. Det är en integrationsparadox som behandlas och studien påvisar även att dessa mönster finns i övriga Europa. Studien betonar ett betydelsefullt faktum nämligen att trots en hög utbildning och ekonomisk stabilitet finns det inga garantier gällande integrationen. Det beror på individen själv och dess inställning till samhället samt även samhällets inställning till individen och dess tillhörighet (de Vroome, Martinovic & Verkuyten, 2014).

Min empiri tyder på att det finns inslag om att en förändring är på gång. Men även den är skapad utifrån samhällets behov efter arbetskraft som kan hantera och möta den stora flyktingvågen som pågår just nu. Det är positivt med nya arbetsmöjligheter för utländska akademiker. Dock är det ofta en verklighet där invandrare arbetar för invandrare. Med socialkonstruktivism som utgångspunkt går det att teoretisk förankra de ovannämnda samhällets fenomen eftersom teorin har i fokus det som döljer sig bakom en verklighet som kan tas för givet om en kritisk inställning inte bibehålls till processerna som pågår i samhället.

8.1 Perspektiv på framtida forskning

Min studie ger en djupare förståelse för problematiken som berör utländska akademikers situation på arbetsmarknaden. Insikten jag fick genom respondenternas berättelser kan leda till en bättre förståelse av komplexiteten för integration på arbetsmarknaden, vilket kan ha betydelse för framtida forskning. Jag har undersökt en grupp som är relativt väletablerade i den bemärkelsen att de är anställda på statliga, kommunala och privata verksamheter. Förslag på vidare forskning skulle kunna vara att undersöka erfarenheter av utländska akademiker

som arbetar inom lågkvalificerade yrken. I syfte att få ett annat perspektiv d.v.s. erfarenheter från en grupp som är i underordnad ställning på arbetsmarknaden. Det hade nog varit relevant att jämför resultaten av de båda perspektiven och i den mån får en mer klar bild över varför vissa lyckas och andra inte samt vilka faktorer som är mest avgörande för utländska akademikers, integration, etablering och utveckling.

8.2 Studiens svagheter respektive styrkor

Svagheterna med min studie är att jag har i urvalsgruppen valt en heterogengrupp men begränsat mig på två specifika områden respondenterna kommer ifrån, Mellanöstern och Bosnien. Syftet med den valda gruppen var att eventuellt få större variation och se specifika samband eller avvikelser i resultaten. Men utfallet påvisade att de var ganska lika i sin uppfattning om utländska akademikers situation på arbetsmarknaden. Dessutom är undersökningen begränsad i sitt urval då det är endast ett antal individer som undersökningen inkluderade. Det innebär att resultatet inte går att generalisera och applicera på en större population. Jag har tittat på arbetsmarknaden i stort men är medveten om att det kan finnas stora variationer mellan olika städer, tätbefolkade och glesbefolkade områden samt mellan invandratäta eller segregerade områden.

Min undersökning har gett en viktig insikt, djupare förståelse för möjligheter respektive hinder gällande utländska akademikers ställning på arbetsmarknaden. Vidare har ljus kastats över vikten av att synliggöra sociala kategoriseringar som existerar i samhället och som ligger till grund för hinder av utländska akademikers etablering på arbetsmarknaden.

8.3 Slutord

Avslutningsvis vill jag som forskare för denna studie skriva några rader om hur jag själv har genomgått en fantastisk resa under arbetets utveckling. Även om jag som forskare har undersökt detta forskningsfält utifrån kritiska reflektioner och analyser har jag också insett hur mycket positivt det finns i dagens Sverige. När mitt namn inte avgör min identitet och min historia då är förändringen möjlig. Döm inte en bok efter ens omslag innan du har läst innehållet!

Mitt arbete avslutas med ett citat av en respondent som belyser hur bra det kan bli om vi bortser från hinder och utgår ifrån möjligheterna.

”Jag upptäckte också att det finns massa massa med skit i Sverige också men jag tog inte det åt mig, och jag upptäckte att det finns massa med fina saker i

Sverige. Så jag sög åt mig det positiva som jag upptäckte i detta här nya hemlandet. Så mixa jag det med 50 procent av det som jag hade med mig av det som är positivt och gott och med det som man har ärvt av det svenska samhället så det blir en jävla fin mix.” – Respondent A

9. Litteraturförteckning

- Behtoui, A. (2006). *Unequal opportunities: the impact of social capital and recruitment methods on immigrants and their children in the Swedish labour market*. Diss., Linköping: Linköpings universitet. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-7789>
- Behtoui, A. & Olsson, E. (2014). Socialantropologiska institutionen, Stockholms universitet & Samhällsvetenskapliga fakulteten. The Performance of Early Age Migrants in Education and the Labour Market: a Comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden, *Journal of ethnic and migration studies*, vol. 40 (5), ss. 778.
- Berggren, K. & Omarsson, A. (2001). *Rätt man på fel plats: en studie av arbetsmarknaden för utlandsfödda akademiker som invandrat under 1990-talet*. Solna: AMS utredningsenhet, Arbetsmarknadsstyr.
- Berglund, T. & Schedin, S. (2009). *Arbetslivet*. 2., [rev. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, M. & Rooth, D-O. (2007). Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data, *Labour Economics*, 14, s.716-729.
- De los Reyes, P. (2001). *Mångfald och differentiering: diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Solna: SALTSA.
- De los Reyes, P., Molina, I., & Mulinari, D. (red.) (2002). *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas.
- de Vroome, T., Martinovic, B. & Verkuyten, M. (2014), The integration paradox: level of education and immigrants' attitudes towards natives and the host society, *Cultural diversity & ethnic minority psychology*, vol. 20 (2) s. 166-175.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Hacking, I. (2004). *Social konstruktion av vad?*. 1. uppl., Stockholm: Thales.
- Hertzberg, F. (2003). *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet: hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Diss. Stockholm: Univ.
- Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2., [utök. och uppdaterade] uppl. Malmö: Gleerup.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Länsstyrelsen (2012). *Slutrapport Projektet för utländska akademiker* [Elektronisk]. Göteborg: Länsstyrelsen. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/integration/slutrapport-PUA.pdf> [2015-05-28].
- Pettersson, LP. (2015). *Tusentals välutbildade flyr till Sverige*. [Elektronisk] SVT. Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/tusentals-valutbildade-flyr-till-sverige> [2016-01-03].
- Riksrevisionen (2011). *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning: förutsägbara, ändamålsenliga och effektiva?* Stockholm: Riksrevisionen. Tillgänglig: http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/11409/2011_16_.pdf
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. Los Angeles: Sage.
- SOU 2010:88. *Vägen till arbete: arbetsmarknadspolitik, utbildning och arbetsmarknadsintegration : bilaga 1-4 till Långtidsutredningen 2011*. (2010). Stockholm: Fritze.
- Starrin, B. & Svensson, P.G. (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Statistiska Centralbyrån (2015). *Hög utbildning bland 2000-talets invandrare* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Hog-utbildning-bland-2000-talets-invandrare/> [2015-09-12].
- Statistiska Centralbyrån (2013) *Integration en beskrivning av läget i Sverige* [Elektronisk]. Stockholm: SCB. Tillgänglig: http://www.scb.se/Statistik/Publikationer/LE0105_2013A01_BR_BE57BR1301.pdf [2015-09-16].
- Statistiska Centralbyrån (2000). *Invandrarnas situation på arbetsmarknaden 1997* Stockholm: SCB.
- Svenska Esf-rådet (2015). *Utländska akademiker*. [Elektronisk]. Stockholm. Tillgänglig: <http://www.esf.se/sv/Resultat/Projektartiklar/Integration/Utlandska-akademiker-i-arbete-ger-vinster-pa-alla-plan/> [2015-10-09].
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf
- Wenneberg, S. B. (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.
- Wikström, H. (2009). *Etnicitet*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Örstadius, KÖ. (2014). Högutbildade har svårt att hitta rätt jobb.[Elektronisk] *Dagens Nyheter*. Tillgänglig: <http://www.dn.se/valet-2014/hogutbildade-har-svart-att-hitta-ratt-jobb/> [2015-12-26].

Bilaga 1

HÖGSKOLAN VÄST

Institutionen för Individ och Samhälle: Sociologi

Informationsbrev

Hej!

Mitt namn är Amar Kadic och jag studerar Sociologi vid Högskolan Väst. Jag skriver just nu mitt examensarbete som handlar om högutbildade personer med utländsk bakgrund och hur deras etablering ser ut på dagens arbetsmarknad i Sverige. Fokus för min studie är vilka svårigheter respektive möjligheter invandrare möter på arbetsmarknaden.

Jag skulle vara tacksam om Du/Ni skulle kunna medverka i min studie genom en intervju som kommer att ta cirka en timme. Intervjutillfället kommer att spelas in på band om Ni ger ert samtycke till detta. Jag anpassar mig till er och ger er tillfället att fråga vart ni skulle vilja att intervju ägde rum? På min egen högskola funkar det utmärkt för min del eller har ni några andra förslag?

Datamaterialet som jag kommer att samla in kommer att vara konfidentiellt. Du som intervjuperson kommer att förbli anonym då er identitet kommer att skyddas genom att inga namn kommer att nämnas eller liknande som kan återkopplas till er. I själva arbetet kommer endast din utbildning och ditt yrke att nämnas.

Materialet skall endast användas i syfte för att genomföra min undersökning. Tillgång till det transkriberade materialet är begränsat endast till mig och min handledare. När examensarbetet väl är klart kommer allt insamlat material från intervju och transkriberingen att raderas och förstöras.

Jag har tänkt genomföra min intervju under perioden 20-30 oktober 2015. Kontakta mig gärna via telefon eller mail för eventuell bokning. Hoppas Ni kan ställa upp och hjälpa mig med min undersökning.

Tack på förhand!

Med vänlig hälsningar:

Amar Kadic, amka0012@student.hv.se,

Har Du/Ni några andra frågor kan ni även kontakta min handledare vars uppgifter anges här nedan: Anna Johansson Fil dr och lektor i sociologi anna.johansson@hv.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Introducerar informanterna om studien syfte och frågeställningar.

Frågeställningar till informanterna:

Vilket land kommer du ifrån?

Hur och varför kom du till Sverige pga vilka orsaker?

Vilken utbildning har du från ditt hemland? Vad jobbade du med i ditt hemland?

Vilken slags utbildning har du gjort här i Sverige?

När du efter din utbildning sökt jobb hur har du gjort (hur har du gått tillväga)?

Hur har du sett på dina arbetsmöjligheter här i Sverige? (vad jag menar är: hade du tillräckligt med kunskaper om arbetsmarknaden?)

Hur känner du att du har blivit bemött på olika arbetsintervjuer du har gått på? Har du upplevt att du blivit bemött på något speciellt sätt?

Hur ser du på Sveriges arbetsmarknad utifrån dina erfarenheter?

Tycker du att din etniska bakgrund spelar någon roll på arbetsmarknaden?

Med din typ av utbildning du har här tycker du att du arbetar på rätt position? om inte vad kan det bero på enligt dig?

Har du kunnat använda dig av din utbildning du har från ditt hemland för att få ett arbete inom ditt yrkesområde här i Sverige?

Hur har du gått då tillväga för att få ett jobb?

Har du upplevt några hinder på ditt jobb på grund av din utländska bakgrund?

Vad tycker du själv hur utländska medborgare betraktas på arbetsmarknaden? Vilka erfarenheter har du av det?

Har du någon gång upplevt att din utländska bakgrund har varit en tillgång i ditt arbetssökande eller på din arbetsplats?